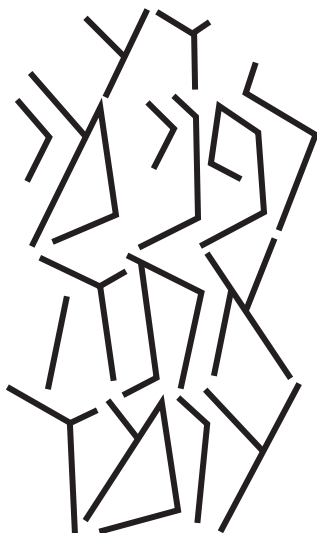

סידור קורן אבותינו

ערוך ומבואר בידי
הפייטן והחזן
רבי מאיר אלעזר עטיה

•

הוצאת קורן ירושלים

תוכן

358	קבלת שבת	ז	הסכמות
370	ערבית לשבת וליום טוב	יב	מבוא
393	שחרית לשבת וליום טוב	טו	הקדמת המחבר
403	פסוקי דזמרה		
417	נשמת כל חי		ימי חול
423	יוצר	3	השכמת הבוקר וברכות השחר
435	עמידה	13	בקשות
448	פתיחת ההיכל	40	עטיפת טלית
457	סדר קריאת התורה	42	הנחת תפילין
460	לשבת חתן	48	פתיחת אליהו
461	מי שברך	54	פרשת העקדה
464	ברכות ההפטר	65	סדר התמיד
466	השכבות	76	קדיש דרבנן
469	הכרות ראש חודש	88	פסוקי דזמרה
470	הכרות צומות	103	יוצר
471	מוסף לשבת	118	עמידה
498	מנחה לשבת וליום טוב	141	סדר תחנון
527	פרקי אבות	155	פתיחת ההיכל
		162	אשרי
	חגים ומועדים	164	קדושה דסידרא
551	סדר הלל	170	שיר של יום
558	סדר ראש חודש	185	אין כאלהינו
562	קריאה לראש חודש	191	עלינו לשבח
564	אשרי וקדושה דסידרא	196	שלושה עשר עיקרים
569	מוסף לראש חודש	197	עשר זכירות
579	סדר הנשיאים לחודש ניסן	199	מנחה לחול
602	מומורי הרגל	238	מומורים לפני ערבית
	עמידה לשחרית, למנחה	258	ערבית לחול ולמוצ"ש ויו"ט
606	ולערבית של יום טוב	294	סדר ספירת העומר
616	מוסף לשלוש רגלים	300	סדר ברכת הלבנה
627	סדר הדלקת נרות חנוכה	305	סדר קריאת שמע שעל המיטה
630	שבת זכור	313	סדר תיקון חצות
638	סדר קריאת המגילה		
640	יום העצמאות ויום ירושלים		שבת
	סליחות, תעניות וימי זיכרון	346	עירובין
649	סדר ארבע תעניות	347	הדלקת נרות
653	סליחות לצום גדליה	348	שיר השירים

807	פדיון הבן	657	סליחות לעשרה בטבת
811	סדר קידושין ונישואין	663	סליחות לתענית אסתר
819	סדר שינוי השם	669	סליחות לשבעה עשר בתמוז
819	תפילות לחולה ולעומד מחוליו	684	יום הזיכרון לחללי צה"ל
821	וידוי שכיב מרע		ברכות
824	וידוי שלפני הטהרה	689	סדר סעודת ליל שבת
828	סדר ארבע מיתות בית דין	698	סדר סעודת יום השבת
831	סדר טהרת המת	702	סדר סעודה שלישית
836	סדר לויית המת	705	סדר סעודה וברכותיה
842	צידוק הדין	708	מסכת שבת
846	תפילה בבית האבל	729	סדר ברכת המזון
846	ברכת המזון בבית האבל	741	ברכות הנהגין
847	לימוד לאזכרה	744	סדר הבדלה
	סדר קריאת התורה	757	סדר סעודה רביעית
853	לימי שני וחמישי ומנחה של שבת	758	סדר ברכות
889	לחנוכה ולפורים	763	תפילת הביננו
894	קריאה והפטרה לתענית ציבור	764	סדר ברכת האילנות
897	מדריך להלכות תפילה	769	התרת נדרים
898	הלכות תפילה לימות החול	771	סדר תפילת הדרך
934	הלכות תפילות השבת	773	שירים לכל עת
945	הלכות תפילות המועדים	784	קצת סידנא יוסף הצדיק
952	דיני ברכות		ספר תולדות אדם
959	ספר תולדות אדם		סדר ברית מילה
969	הלכות לחודשי השנה ולמועדיה	793	זבד הבת
989	טבלת ההפסקות המתרות בתפילה	805	

שחרית לחול

פסוקי דזמרה

מכאן ועד ברכת היוצר הוא בעולם היצירה

נוהגים לומר 'ברוך שאמר' בעמידה ולאחר בשתי הציציות שלפניו (שעה"כ, ענין ברוך שאמר).

בְּרוּךְ שֵׁאֵמַר

וְהָיָה הָעוֹלָם, בְּרוּךְ הוּא.

בְּרוּךְ אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה

בְּרוּךְ גּוֹזֵר וּמְקַיֵּם

בְּרוּךְ עוֹשֶׂה בְּרֵאשִׁית

בְּרוּךְ מְרַחֵם עַל הָאָרֶץ

בְּרוּךְ מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת

בְּרוּךְ מְשַׁלֵּם שְׂכָר טוֹב לִירֵאָיו

בְּרוּךְ חַי לְעַד וְקַיֵּם לְנֶצַח

בְּרוּךְ פּוֹדֶה וּמַצִּיל

בְּרוּךְ שְׂמוֹ.

✧ משולחן אבותינו ✧

מקום יאמר אחר התפילה את כל ברכות שכתב יצא ידי חובה בברכת "אהבת עולם", ואע"פ שיש ספק בדבר, מכל מקום ספק ברכות להקל. ברכות להקל. "מחיה המתים", וכן ברכות התורה לא יברכם

✧ אם למסרת ✧

הבְּרִיּוֹת – גרסתנו היא "בְּרִיּוֹת" בחיריק תחת הבי"ת, אולם הרב 'בית עובד' בשם הפר"ח והרי"ש בחיריק, וכתב הרב 'כתר שם טוב' שזו

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
 הָאֵל אָב הַרְחֵמֵן הַמְהַלֵּל בְּפֶה עַמּוֹ
 מְשַׁבַּח וּמְפָאֵר בְּלִשׁוֹן חֲסִידָיו וְעַבְדָּיו
 וּבְשִׁירֵי דוֹד עַבְדְּךָ נְהַלֵּלְךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, אֱלֹהֵינוּ,
 בְּשִׁבְחוֹת וּבְזִמְרוֹת
 וּנְגִדְלְךָ וְנִשְׁבַּחְךָ וְנִפְאָרְךָ וְנִמְלִיכְךָ
 וְנִזְכִּיר שִׁמְךָ מִלְּפָנֵינוּ אֱלֹהֵינוּ, יְחִיד חַי הָעוֹלָמִים
 מֶלֶךְ מְשַׁבַּח וּמְפָאֵר עַד שְׁמוֹ הַגְּדוֹל.
 בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, מֶלֶךְ מְהַלֵּל בְּתִשְׁבְּחוֹת.

מנשק הציציות שבידו ומניחן (משניב נא, א).

אם למסרת

אולם לענ"ד השיבוש השגור בפי פשוטי העם
 נוצר מהגרסה "בְּרִיּוֹת" המובאת בספר 'חסד
 לאברהם', אבל בפירושו שם כתב: "ונראה
 לי שצריך לנקד לפי ניקוד "שְׂכִיּוֹת הַתְּמַנְדָּה"
 (ישעיה ב, טז). ולפי זה יש לגרוס כמו גרסתנו
 "בְּרִיּוֹת", וכן גרס המדקדק הגדול רבי חיים
 שושנה נ"ע בספרו 'אעירה שחר'. יוצא
 שב"נשמת" צריך לגרוס "בְּרִיּוֹת", ובשאר
 המקומות כשמדובר בבני אדם צריך לגרוס
 "בְּרִיּוֹת". וכך יש לגרוס בפרקי אבות: "כל
 שרוח הַבְּרִיּוֹת" וכו'.

יְחִיד חַי הָעוֹלָמִים – כך אנו גורסים. ואמנם
 הרב 'בית עובד' דעתו שם לומר "חַי" בצירי
 תחת החי"ת, והביא להקת פוסקים הסוברים
 כמותו, אולם מרן החיד"א ב'ברכי יוסף' (סי'
 רז) כתב: מכל מקום אין לשבש הספרים
 הכתוב בהם "חַי" בפתח, כיון שכן הגרסה

היא הגרסה הנכונה. והוסיף עוד שבפירוש
 עץ חיים שבספר ה'תכלאל' כתב כלל לזה:
 דכאשר המילה "בריות" סמוכה לבהמות
 תבוא בחיריק תחת הבי"ת, אולם כשמילת
 בריות סמוכה לאדם משפטה בשו"א. והוא
 כתב: "ולא ידעתי מאין בא לו כלל זה", עכ"ל.
 אולם ראיתי למרן החיד"א בפירושו על
 "נשמת כל חי" שפירש פירוש הקרוב לכלל
 הזה, וזה לשונו הטהור:

"אלהי הראשונים והאחרונים: פירוש,
 אלוה כל בני אדם, 'אלוה כל בְּרִיּוֹת' – כל
 בעלי חיים, 'אדון כל תולדות' – צומח ודומם,
 כי הוא יתברך אדון הכל 'בשמים ממעל ועל
 הארץ מתחת אין עוד' (דברים ה, טז)".

משמע מדבריו שמילת "בריות" פעמים
 מכוונת כנגד בני אדם, ופעמים מכוונת כנגד
 בהמות וחיות, ורק הניקוד הוא המבדיל.

אחרי 'פרוך שאמר' אומרים 'מזמור לתודה', שכן כל השירות עתידות להיבטל חוץ מ'מזמור לתודה' ('אורחות חיים' על פי ויקרא רבה).

המנהג הנפוץ לומר 'מזמור לתודה' בישיבה, כדעת האר"י (שעה"כ), אך באור מרכאש והדרום נהגו לעמוד. ויש שנהגו לעמוד עד 'יה מלך שביהי כבוד'. נהגים שלא לומר 'מזמור לתודה' בערב יוה"כ, בערב פסח ובחזה"מ פסח, כיוון שאין מקריבים בהם קורבן תודה ('בית עובד').

תהלים ק
מִזְמוֹר לְתוֹדָה הֲרִיעוּ לַיהוָה יֵאֱהוֹנִהי כָּל־הָאָרֶץ:

עֲבְדוּ אֶת־יְהוָה יֵאֱהוֹנִהי בְּשִׂמְחָה בָּאוּ לִפְנֵי בְּרִנָּה:

דַּעוּ כִּי־יְהוָה יֵאֱהוֹנִהי הוּא אֱלֹהִים

הוּא עֲשֵׂנוּ וְלוֹ אֲנַחְנוּ עֲמֹ וְצֶאֱן מִרְעִיתוֹ:

בָּאוּ שְׁעָרָיו וּבְתוֹדָה חֲצַרְתִּיו בְּתַהֲלָה

הוֹדוּ לוֹ בְּרִכּוֹ שְׁמוֹ:

כִּי־טוֹב יְהוָה יֵאֱהוֹנִהי לְעוֹלָם חֶסֶדוֹ

וְעַד־דָּר וָדָר אֶמְנַתּוֹ:

אם למסרת ❧

תודה היו קרבים חמץ. ואף בערב פסח אין אומרים אותו משום שאסור להקריב קרבן תודה בערב פסח, שמא יבוא לידי נותר, שהרי נתמעט זמן אכילתו. ובראש השנה וביום הכיפורים אומרים אותו כל הקהל ביחד בנעימה מיוחדת לימים נוראים משום שכתוב בו: "הריעו לה' כל הארץ" (כ"י אם למסרת). עיין גם בזה ב'שערי תפילה' (דף כג ע"ב). ראה הלכה 97.

למודה בפי כל אדם, וגם כבר האריכו מהר"ם קאזיס והרב מהר"י בריאל ז"ל בתשובה כ"י, להוכיח שהאומר "חי" בפת"ח גם לפי הדקדוק אינו טועה, עכ"ל. והוא הדין ב"מלך אל חי העולמים" שבסוף ישתבח. ראה הלכה 95.

מזמור לתודה – אין אומרים אותו לא בשבת ולא ביום טוב משום שמזמור זה נאמר כנגד קרבן תודה, ובשבת ויו"ט אין מקריבים קרבן תודה (משום שהוא קרבן יחיד). גם בחול המועד פסח אין אומרים אותו משום שלחמי

"אמר ר' יוסי: יאה חלקי מגומרי הלל בכל יום... כי קאמרינן בפסוקי דזמרה" (שבת קיח ע"ב), אומרים בכל יום שרשרת פסוקים המהללים את הקב"ה, את מעשיו ואת מלכותו, ולאחר מכן אומרים את ששת המזמורים האחרונים בספר תהלים, שהם ההלל שבכל יום (רי"ף שבת, תמוז). הראשון שבהם פותח בתעבות 'תהלה לך' וכל מזמור אחר כך פותח ומסיים בתעבות 'הללויה'.

יהי כבוד יהוה יהוה לעולם, ישמח יהוה יהוה

במעשיו: יהי שם יהוה יהוה מברך, מעתה ועד עולם:

ממזרח שמש עד מבואו, מהלל שם יהוה יהוה: רם

על כל גוים יהוה יהוה, על השמים כבודו: יהוה יהוה

שמך לעולם, יהוה יהוה זכרך לדר ודר: יהוה יהוה

בשמים הכין פסאו, ומלכותו בכל משלה: ישמחו

השמים ותגל הארץ, ויאמרו בגוים יהוה יהוה מלך:

יהוה יהוה מלך, יהוה יהוה מלך, יהוה יהוה מלך

לעולם ועד. יהוה יהוה מלך עולם ועד, אבדו גוים

מארצו: יהוה יהוה הפיר עצת גוים, הניא מחשבות

עמים: רבות מחשבות בלב איש, ועצת יהוה יהוה

היא תקום: עצת יהוה יהוה לעולם תעמד, מחשבות

לבו לדר ודר: כי הוא אמר ויהי, הוא צוה ויעמד:

כי בחר יהוה יהוה בציון, אוה למושב לו: כי יעקב

בחר לו יה, ישראל לסגלתו: כי לא יטש יהוה יהוה

עמו, ונגחלתו לא יעזב: והוא רחום, יכפר עון ולא

ישחית והרבה להשיב אפו, ולא יעיר כל חמתו:

יהוה יהוה הושיעה, המלך יענגנו ביום קראנו:

תהלים קד

תהלים קג

תהלים קלה

דברי הימים
א' טו

תהלים י

תהלים לג

משלי יט

תהלים לג

תהלים קלב

תהלים צד

תהלים עח

תהלים כ

“כל האומר ‘תהלה לך’ בכל יום (שלוש פעמים) – מובטח לו שהוא בן העולם הבא... משום דאית ביה ‘פותח את ידך’” (ברכות ד ע”ב). לפיכך יש לכוון במיוחד בפסוק זה, ואם לא התכוון צריך לחזור ולאמרו שנית (תלמידי ר’ יונה, ברכות כג ע”א וראה הלכה 98). ועיקר הכוונה, שהקב”ה משגיח על בריותיו ומפרנסן.

לפני ‘תהלה לך’ מוסיפים שני פסוקים: את הפסוק ‘אשרי יושבי ביתך’, שממנו הוכיחו בגמרא, שצריך לשהות שעה אחת קודם שיתפלל כדי שתתיישב דעתו עליו ויכוון את לבו (אבודרהם); ואת הפסוק ‘אשרי העם’ ליתן שבח והודאה למקום שזוכה אותנו להללו (תפילה וכוה). ומסיימים ‘אנחנו נברך יה מעתה ועד עולם, הלהלואה’ – לפי שהאומר ‘תהלה לך’ הוא בן העולם הבא, אנו מבקשים מה’ יתברך שנוכה לומר מזמור זה גם בעולם הבא (ספר האשכול בשם ר’ יצחק בן מרואן הלוי).

תהלים פד
אֲשֶׁרִי יוֹשְׁבֵי בֵיתְךָ עוֹד יִהְיֶה לְלוֹךְ סֵלָה:

תהלים קמד
אֲשֶׁרִי הָעַם שִׁכְבָּה לּוֹ

אֲשֶׁרִי הָעַם שִׁיהוֹדְנֵי יִהְיוּ אֱלֹהֵינוּ:

תהלים קמה
תְּהַלֵּה לְדָוִד

אֲרוֹמַמְךָ אֱלֹהֵי הַמֶּלֶךְ וְאִבְרַכָּה שְׁמֶךָ לְעוֹלָם וָעֶד:

בְּכָל־יוֹם אִבְרַכְךָ וְאִהְלֵלָה שְׁמֶךָ לְעוֹלָם וָעֶד: גְּדוֹל

יְהוָה יִהְיוּ אֱדֹנָי וּמִהַלֵּל מְאֹד וְלִגְדֹלְתוֹ אֵין חֶקֶר: דָּוִד לְדָוִד

יִשְׁבַּח מֵעַשִׂיךָ וּגְבוּרַתֶיךָ יַגִּידוּ: הַדָּר כְּבוֹד הַדָּרְךְ וּדְבָרֵי

נִפְלְאוֹתֶיךָ אֲשִׁיחָה: וְעִזּוֹז נִזְרָאתֶיךָ יֹאמְרוּ וּגְדוֹלְתֶךָ

אֲסַפְּרָנָה: זְכַר רַב־טוֹבְךָ יִבִּיעוּ וְצַדִּיקְתֶּךָ יִרְנְנוּ: חֲנוּן

וְרַחוּם יְהוָה יִהְיוּ אֱדֹנָי אֲרַךְ אַפַּיִם וּגְדֹל־חֶסֶד: טוֹב־יְהוָה יִהְיוּ

אֱדֹנָי לִפְלֹאֲרַחֲמָיו עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו: יוֹדוּךָ יְהוָה יִהְיוּ אֱדֹנָי

כָּל־מַעֲשֵׂיךָ וְחֲסִידֶיךָ יִבְרַכּוּכָה: כְּבוֹד מַלְכוּתֶךָ יֹאמְרוּ

וּגְבוּרַתֶךָ יִדְבְּרוּ: לַהֲדַיְעַ לְבַנֵּי הָאָדָם גְּבוּרַתוֹ וְכְבוֹד

הַדָּר מַלְכוּתוֹ: מַלְכוּתֶךָ מַלְכוּת כָּל־עֲלָמִים וּמִמְשַׁלְתֶךָ

בְּכָל־דָּוָר וְדָר: סוֹמְךָ יְהוָה יִהְיוּ אֱדֹנָי לְכָל־הַנְּפֹלִים וְזוֹקְףֵי

לְכַל־הַפְּפוּפִים: עֵינַי־כָּל אֵלַיךְ יִשְׁבְּרוּ וְאַתָּה נֹתֵן־לָהֶם
 אֶת־אֵכְלָם בְּעֵתוֹ: פֹּתַח אֶת־יְדֶךָ וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל־חַי רִצּוֹן:
 צְדִיק יְהוָה יֵאָדְוֶנּוּ בְּכָל־דְּרָכָיו וְחֶסֶד בְּכָל־מַעֲשָׂיו: קָרוֹב
 יְהוָה יֵאָדְוֶנּוּ לְכָל־קָדְאָיו לְכָל אֲשֶׁר יִקְרָאֵהוּ בְּאֵמֶת:
 רִצּוֹן־יִרְאִיו יַעֲשֶׂה וְאֶת־שׁוֹעֲתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם: שׁוֹמֵר
 יְהוָה יֵאָדְוֶנּוּ אֶת־כָּל־אֲהָבָיו וְאֶת־כָּל־הַדְּשָׁעִים יִשְׁמִיד:
 תְּהַלֵּת יְהוָה יֵאָדְוֶנּוּ יִדְבָר פִּי וּבִרְךְ כָּל־בֶּשֶׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ
 לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַנְחֵנוּ וּבִרְךְ יְהוָה מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

תהלים קטו

אם למסרת

זה, ועל כן כתבו הפוסקים שמי ששכח לכוון בפסוק זה צריך לחזור ולאומר. לפיכך ראו חכמים צורך שיעשה פעולה בגופו ועל ידי כן יזכור לכוון.

כך עושים גם כשאומרים "חנן ורחום ה'" כדי לעורר רחמי שמים.

"לכל חי רצון ר"ת רחל, וסופי תיבות ל"ן, ועם הכולל גימטרייה צ"א כמספר יאהדונה". ועל ידי שמכוון כוונות אלו גורם למיתוק הדינים, וגורם על ידי זה לשפע וברכה בכל העולמות.

והרה"צ ר' יעיש קריספין כתב בשם המקובל רבי מרדכי סויסה שיש כוונות שונות לכל אחת משלוש הפעמים שאומרים "אשרי" בשחרית ובמנחה. ראה בספרו 'לימודי ה'.

כשיאמר "פותח את ירך" המנהג לנשק את הידיים, לרמוז למה שאמר פרעה ליוסף: "ועל פיך ישק כל עמי" (בראשית מא, ז) שתרגומו "יתון" דהיינו יתפרנס (כ"א אם למסרת).

כמו כן יכוון ראשי תיבות פא"י שהוא בגימטרייה יאהדונה"י כדי למתק הדינין, וגם בגימטרייה סא"ל. וסופי תיבות חת"ך, שהוא השם החותך חיים לכל חי, והוא בגימטרייה "זמשיביע". וגם עולה בגימטרייה השם "דיקרנוסא" שהוא שם קדוש הממונה על הפרנסה, ורק יכוון בשם זה ולא יוציא מפיו.

נראה לי שהטעם שתקנו לפרוש כפיים כלפי מעלה הוא כדי לעורר את האדם שלא ישכח לכוון בפסוק זה, שהרי מוכח בגמרא שעיקר הטעם שתקנו לומר "אשרי" הוא משום פסוק

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּיָהּ הַלְלוּיָהּ אֶת־יְהוָה יִאֲהֹדוּהִי: אֶהְלֵלָהּ יְהוָה אֲדַמְתוּ
 יִאֲהֹדוּהִי בַחַי אֲזַמְרָה לֵאלֹהֵי בְעוֹדֵי: אֶל־תִּבְטְחוּ בְּגִדְבַיִם
 בְּבֶן־אָדָם | שְׂאִין לוֹ תְשׁוּעָה: תֵּצֵא רִחוּ וְשֵׁב לְאֲדַמְתוֹ
 בַּיּוֹם הַהוּא אֲבָדוּ עֲשִׂתְנָתוּ: אֲשֶׁר־י שָׂאֵל יַעֲקֹב בְּעֶזְרוֹ
 שִׁבְרוּ עַל־יְהוָה יִאֲהֹדוּהִי אֱלֹהֵינוּ: עֲשֵׂה | שָׁמַיִם וָאָרֶץ אֶת־
 הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם הַשִּׁמְרָ אֲמַת לְעוֹלָם: עֲשֵׂה מִשְׁפָּט
 וּלְעֲשׂוּקִים נִתֵּן לֶחֶם לְרַעֲבִים יְהוָה יִאֲהֹדוּהִי מִתִּיר אֲסוּרִים:
 יְהוָה יִאֲהֹדוּהִי פִקֵּחַ עוֹרִים יְהוָה יִאֲהֹדוּהִי זִקְנֵי כְּפוּפִים יְהוָה יִאֲהֹדוּהִי
 אֱהָב צְדִיקִים: יְהוָה יִאֲהֹדוּהִי | שִׁמְרָ אֶת־גְּרוֹם יָתוֹם
 וְאֲלֻמְנָה יַעֲזֹד וְדָרֵךְ רְשָׁעִים יַעֲזוּת: יִמְלֹךְ יְהוָה יִאֲהֹדוּהִי |
 לְעוֹלָם אֱלֹהֶיךָ צִיּוֹן לְדָד וְדָד הַלְלוּיָהּ:

תהלים קמו

הַלְלוּיָהּ | כִּי־טוֹב זְמֵרָה אֱלֹהֵינוּ כִּי־נִנְעִים נֶאֱוָה תִּהְיֶה:
 בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַם יְהוָה יִאֲהֹדוּהִי נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל יִכְנָם: הַרְוֵא
 לְשִׁבּוּרֵי לֵב וּמִחֲפֵשׁ לְעֲצָבוֹתֶם: מוֹנֵה מִסְפָּר לְכוֹכְבִים
 לְכֹלֵם שְׁמוֹת יִקְרָא: גְּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ וְרַב־כֹּחַ לְתַבּוּנָתוֹ אֵין
 מִסְפָּר: מְעוֹדֵד עֲנוּיִם יְהוָה יִאֲהֹדוּהִי מִשְׁפִּיל רְשָׁעִים עֲדֵי־
 אָרֶץ: עֲנֵנו לִיהוָה יִאֲהֹדוּהִי בְּתוֹדָה זְמֵרוֹ לֵאלֹהֵינוּ בְּכַנּוֹד:
 הַמְּכַסֶּה שָׁמַיִם | בְּעֵבִים הַמְּכִין לְאָרֶץ מִטֵּר הַמְּצַמִּיחַ
 הַרִים חֲצִיר: נוֹתֵן לְבַהֲמָה לְחֵמָה לְבִנֵי עֹרֵב אֲשֶׁר יִקְרָאוּ:
 לֹא בְּגִבּוֹרַת הַסּוּם יִחַפֵּץ לֹא־בִשְׂוִקֵי הָאִישׁ יִרְצֶה: רוּצֵה
 יְהוָה יִאֲהֹדוּהִי אֶת־יְרֵאָיו אֶת־הַמִּיחָלִים לְחִסְדּוֹ: שְׁבַחֵי

תהלים קמו

יְרוּשָׁלַם אֶת־יְהוָה^{יאהדנהי} הַלְלֵי אֱלֹהֶיךָ צִיּוֹן: כִּי־חִזַּק
 בְּרִיחֵי שְׁעָרֶיךָ בֵּרֶךְ בְּנֶיךָ בְּקִרְבֶּךָ: הַשָּׁם־גְּבוּלְךָ שְׁלוֹם
 חֶלֶב חֹטִים יִשְׁבִּיעֶךָ: הַשְׁלַח אִמְרָתוֹ אֶרֶץ עַד־מְהֵרָה
 יְרוּץ דְּבָרוֹ: הַנְּתֵן שֶׁלֶג כַּצֹּמֵר כְּפֹדֵר כַּאֲפֹר יַפֹּד: מִשְׁלִיךְ
 קָרְחוֹ כְּפֶתִים לִפְנֵי קָרְתוֹ מִי יַעֲמֵד: יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וַיִּמַּסֵּם
 יִשָּׁב רוּחוֹ וַיִּזְלוּ־מַיִם: מַגִּיד דְּבָרוֹ לִיעֲקֹב חֲקִיו וּמִשְׁפָּטָיו
 לְיִשְׂרָאֵל: לֹא עָשָׂה כֵן וְלִכְל־גֹּיִם וּמִשְׁפָּטִים בְּל־יָדְעוּם
 הַלְלוּיָהּ:

תהלים קמח הַלְלוּיָהּ וְ הַלְלוּ אֶת־יְהוָה^{יאהדנהי} מִן־הַשָּׁמַיִם הַלְלוּהוּ
 בַּמְרוֹמִים: הַלְלוּהוּ כָל־מַלְאָכָיו הַלְלוּהוּ כָל־צְבָאוֹ:
 הַלְלוּהוּ שֶׁמֶשׁ וַיְרַח הַלְלוּהוּ כָל־כּוֹכְבֵי אוֹר: הַלְלוּהוּ שָׁמַי
 הַשָּׁמַיִם וְהַמַּיִם אֲשֶׁר וּמַעַל הַשָּׁמַיִם: יִהְלְלוּ אֶת־שֵׁם
 יְהוָה^{יאהדנהי} כִּי הוּא צוּה וְנִבְרָאוֹ: וַיַּעֲמִידֵם לַעֲד לְעוֹלָם
 חֲקֻנָתוֹ וְלֹא יַעֲבוֹד: הַלְלוּ אֶת־יְהוָה^{יאהדנהי} מִן־הָאָרֶץ
 תַּנְיִנִים וְכָל־תְּהוֹמוֹת: אִשׁ וּבָרָד שֶׁלֶג וְקִיטוֹר רוּחַ סַעֲדָה
 עֹשֶׂה דְבָרוֹ: הַהַרִים וְכָל־גְּבֻעוֹת עֵץ פְּרִי וְכָל־אֲרָזִים:
 הַחִיָּה וְכָל־בְּהֵמָה רֹמֵשׁ וְצִפּוֹר כַּנָּף: מַלְכֵי־אָרֶץ וְכָל־

✪ טעם בתפילה ✪

בֵּרֶךְ בְּנֶיךָ בְּקִרְבֶּךָ – ראשי תיבות בב"ב, ובגימטרייה ו. וזהו רמז למאן דאמר שאימותינו במצרים
 היו יולדות שישה בכרס אחד. וסופי תיבות ככ"כ, בגימטרייה ס, וזהו רמז למאן דאמר שילדו
 שישים בכרס אחד (הרה"צ ר' יוסף אלקובי ממכנס).

לְאֲמִים שָׁדִים וְכָל־שֹׁפְטֵי אֶרֶץ: בַּחֲדוּרִים וְגַם־בַּתּוֹלוֹת
 זְקֵנִים עִם־נְעָרִים: יִהְלְלוּ | אֶת־שֵׁם יְהוָה^{יאהדונוי} בִּי־נִשְׁגַּב
 שְׁמוֹ לְבָדוֹ הוֹדוּ עַל־אֶרֶץ וְשָׁמַיִם: וַיֵּרָם קָרְן | לְעַמּוֹ תְהַלֵּה
 לְכָל־חֲסִידָיו לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל עִם קָרְבוֹ הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּיָהּ | שִׁירוֹ לִיהוָה^{יאהדונוי} שִׁיר חֲדָשׁ תְּהַלְתוּ בְקִהֵל
 חֲסִידִים: יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֲשׂוֹ בְנֵי־צִיּוֹן יִגִּילוּ בְּמֶלֶכָם:
 יִהְלְלוּ שְׁמוֹ בְּמַחֹל בְּתַף וְכִנּוֹר יִזְמְרוּ־לוֹ: בִּירוּעָה יְהוָה^{יאהדונוי}
 בְּעַמּוֹ יִפְאָר עֲנוּיִם בִּישׁוּעָה: יַעֲלוּ חֲסִידִים בְּכָבוֹד
 יִרְנְנוּ עַל־מִשְׁכַּבּוֹתֵם: רוּמּוֹת אֵל בְּגִרוֹנָם וְחָרַב פִּיפְיוֹת
 בַּיָּדָם: לַעֲשׂוֹת נִקְמָה בְּגוֹיִם תּוֹכַחוֹת בְּלֵאמֹיִם: לְאִסֹּר
 מַלְכֵיהֶם בְּזִקִּים וְנִכְבְּדֵיהֶם בְּכַבְלֵי בְרוֹזַל: לַעֲשׂוֹת
 בָּהֶם | מִשֹּׁפֵט פָּתוּב הַדֶּרֶךְ הוּא לְכָל־חֲסִידָיו הַלְלוּיָהּ:

תהלים קמט

נוהגים לחזור על הפסוק האחרון פעמיים
 מפני שהוא סוף ההלל שבכל יום (ראה אם למסרת עמ' 81).

הַלְלוּיָהּ | הַלְלוּ־אֵל בְּקִדְשׁוֹ | הַלְלוּהוּ בְּרִקִיעַ עִזּוֹ:
 הַלְלוּהוּ בְּגִבוֹרָתוֹ | הַלְלוּהוּ כְּרֹב גְּדֻלוֹ:
 הַלְלוּהוּ בְּתַקַּע שׁוֹפָר | הַלְלוּהוּ בְּנִבְל וְכִנּוֹר:
 הַלְלוּהוּ בְּתַף וּמַחֹל | הַלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעִגָּב:
 הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי־שִׁמְעַ | הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה:

תהלים קנ

כָּל הַנְּשָׁמָה תְהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ:
 כָּל הַנְּשָׁמָה תְהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ:

ספר תהלים נחלק לחמישה ספרים כנגד חמישה חומשי תורה (מדרש שוחר טוב).
לאחר סיום הספר החמישי חוזרים ואומרים את פסוקי הסיום של שאר ספרי תהלים (אבודרהם),
פרט לספר הראשון והרביעי, כיוון שהם נאמרו כברכות במקדש (סידור יעב"ץ).
ומוסיפים פסוק 'ברוך ה' מציון, כי בכל תפילותינו אנו מזכירים את ציון וירושלים (ר"י ב"ר יקר).

תהלים פט

בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְאֹהֲדֵנוּ לְעוֹלָם, אָמֵן וְאָמֵן:

תהלים קלה

בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְאֹהֲדֵנוּ מִצִּיּוֹן, שִׁכֵּן יְרוּשָׁלַם, הַלְלוּיָהּ:

תהלים עב

בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְאֹהֲדֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל

עֲשֵׂה נִפְלְאוֹת לְבָדוֹ:

וּבְרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם

וַיִּמְלֵא כְבוֹדוֹ אֶת-כָּל-הָאָרֶץ, אָמֵן וְאָמֵן:

הקדמונים חתמו את פסוקי דזמרה בפסוק 'עֲתָה אֱלֹהֵינוּ מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ' ומיד בירכו 'יִשְׁתַּבַּח' (סידור רס"ג). ורבי משה ב"ר קלונימוס מלוקא הנהיג לומר גם את פסוקי השבח מנחמיה, המתארים את בריאת העולם, את הבחירה באברהם אבינו ואת יציאת מצרים, ומיד לאחריהם קודם 'יִשְׁתַּבַּח' לומר את שירת הים (סידור הרוקח). וביאר הטור (נא) שלשונות השבח שבברכת 'יִשְׁתַּבַּח' נדרשים במכילתא (בשלח, מסכתא דשירה א) מתוך שירת הים ומהפסוקים: 'וַיִּבְרַךְ דָּוִד'. אומרים 'וַיִּבְרַךְ דָּוִד' מעומד עד 'אַתָּה הוּא ה' הָאֱלֹהִים. כיוון שדוד המלך אמרו על הנדבה לבית האלוהים נהגו שהשמש עובר בין המתפללים וקופת הצדקה בידו (מהר"א חמוי, בית הבחירה). ונהגים לתת צדקה בומן אמירת 'אַתָּה מוֹשֵׁל בְּכָל, שְׁתֵּי פְרוּטוֹת כֹּאחַת וְאַחַר כֵּךְ אֶת הַשְּׁלִישִׁית (שעה"כ).

דברי הימים א'
כט

וַיִּבְרַךְ דָּוִד אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְאֹהֲדֵנוּ לְעֵינֵינוּ כָּל-הַקְּהָל, וַיֹּאמְרוּ

דָּוִד, בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְאֹהֲדֵנוּ, אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲבִינוּ,

מֵעוֹלָם וְעַד-עוֹלָם: לָךְ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְאֹהֲדֵנוּ הַגְּדָלָה וְהַגְּבוּרָה

וְהַתְּפָאֶרֶת וְהַנִּצְחָה וְהַהוֹד, כִּי-כָל בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ, לָךְ

יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְאֹהֲדֵנוּ הַמְּמַלְכָה וְהַמְתַּנְשֵׂא לְכָל לְרֹאשׁ: וְהַעֲשֵׂה

וְהַכְּבוֹד מִלְּפָנֶיךָ, וְאַתָּה מוֹשֵׁל בְּכָל, וּבִיָּדְךָ כָּח וּגְבוּרָה,

וּבִיָּדְךָ לַגְּדֹל וּלְחֵזֶק לְכָל: וְעַתָּה אֱלֹהֵינוּ מוֹדִים אֲנַחְנוּ

נחמיה ט

לָךְ, וּמְהִלִּים לְשֵׁם תְּפָאֶרְתְּךָ: וַיְבָרְכוּ שֵׁם כְּבוֹדְךָ,

וּמְדוּמִם עַל-כָּל-בְּרָכָה וְתִהְיֶה: אַתָּה-הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְאֹהֲדֵנוּ

לְבַדְךָ, אֶתְ עֲשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם, שָׁמַי הַשָּׁמַיִם וְכָל־צַבָּאָם,
הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר עָלֶיהָ, הַיָּמִים וְכָל־אֲשֶׁר בָּהֶם, וְאֶתְהָ
מַחִיָּה אֶת־כָּלֶם, וְצַבָּא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים: אֶתְהָ הוּא
יְהוָה^{יאהוונהי} אֱלֹהֵינוּ אֲשֶׁר בְּחַרְתָּ בְּאַבְרָם, וְהוֹצֵאתוֹ
מֵאוּר כַּשְׁדִּים, וְשִׁמְתָּ שְׁמוֹ אַבְרָהָם: וּמִצַּאתְךָ אֶת־לִבְבוֹ
נֶאֱמָן לְפָנֶיךָ, וְכָרוֹת עִמּוֹ הַפְּרִית לָתֵת אֶת־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי
הַחֲתִי הָאֱמֹרִי וְהַפְּרָזִי וְהַיְבוּסִי וְהַגְּרָגְשִׁי, לָתֵת לְזַרְעוֹ,
וְתִקַּם אֶת־דְּבָרְךָ, כִּי צִדִּיק אַתָּה: וְתָרָא אֶת־עֲנִי אֲבֹתֵינוּ
בְּמִצְרַיִם, וְאֶת־זַעֲקוֹתֶם שָׁמַעְתָּ עַל־יַם־סוּף: וְתִתֵּן אֶתְהָ
וּמִפְתִּים בְּפָרְעָה וּבְכָל־עַבְדָּיו וּבְכָל־עַם אֲרָצוֹ, כִּי יִדְעַתָּ
כִּי הָיִידוּ עֲלֵיהֶם, וְתַעֲשֶׂלָּךְ שֵׁם כְּהִיֹּם הַזֶּה: וְהִים בְּקַעַתָּ
לְפָנֵיהֶם, וַיַּעֲבְרוּ בְּתוֹךְ־הֵים בַּיַּבְשָׁה, וְאֶת־רַדְפֵיהֶם
הִשְׁלַכְתָּ בְּמִצּוֹלֹת כְּמו־אֶבֶן, בְּמַיִם עֲזִים:

וזהראשונים תקנו לומר השירה בכל יום אחר פסוקי דזמרה כדי להזכיר נסים ונפלאות
שעשה עמנו בעבור שמו הגדול ומתחילין מן יושע' שמשם עיקר הנס' (ספר הפרדים).

"הפליגו בוהר הקדוש באמירת שירת הים וסודה אחר פסוקי דזמרה, שהוא עילוי מאד ונחת רוח
לשכינת עוזנו, ועל כן צריך לאומרה בשמחה רבה ובנעימה. ויצויר בדעתו כאלו עומד ביבשה
בתוך הים והמצרים נטבעים והוא ניצול. והוא סגולה לכפרת עוונותיו כידוע' (צפרון שמיר, כד).
המנהג הקדום היה לומר את השירה בין ישתבח' ליוצר (סידור רס"ג והרמב"ם). ראה הלכה 100.

וַיֹּשַׁע יְהוָה^{יאהוונהי} בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם
וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם מֵת עַל־שֵׁפֶת הַיָּם: וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל
אֶת־הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה^{יאהוונהי} בְּמִצְרַיִם וַיֵּירָאוּ
הָעַם אֶת־יְהוָה^{יאהוונהי} וַיֵּאֱמִינוּ בִּיהוָה^{יאהוונהי} וּבַמֶּשֶׁה
עַבְדּוֹ:

שמות יד

כופלים פסוק זה ימלך לעולם ועד כדי להראות שבו מסתיימת שירת הים (אבודרהם).
והארי נהג לומר גם את התרגום לפסוק (שעדי"כ). ראה הלכה 101.

שמות טו

אז ישיר־משֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ
 לְאֹמֶר, אֲשִׁירָה לַיהוָה כִּי־גָאֵה גָאֵה, סוֹם
 וּדְכַבּוּ רַמָּה בַיָּם: עֲזִי וְזַמְרַת יְהוָה וַיְהִי־לִי
 לִישׁוּעָה, זֶה אֱלֹהֵי וַאֲנֹהוּ, אֱלֹהֵי
 אָבִי וְאֶרְמַמְנָהוּ: יְהוָה אִישׁ מִלְחָמָה, יְהוָה
 שְׁמוֹ: מִרְכַּבַּת פְּרָעָה וַחִילוֹ יִרְה בַיָּם, וּמִבַּחַר
 שְׁלֹשִׁי טָבְעוּ בַיָּם־סוּף: תִּהְיֶינָה יַבְסִימוּ, יִרְדּוּ בַמַּצּוֹלֹת כְּמוֹ־
 אֲבִן: יְמִינְךָ יְהוָה נֹאדְרֵי בַּפֶּה, יְמִינְךָ
 יְהוָה תִּרְעֵץ אוֹיֵב: וּבִרְבַּ גְּאוֹנְךָ תִּהְיֶינָה
 קָמִיךָ, תִּשְׁלַח חֲרֹנְךָ יֶאֱכַלְמוּ כֶּקֶשׁ: וּבְרוּחַ
 אֲפִיךָ נַעֲרְמוּ מַיִם, נִצְבּוּ כְמוֹ־נֶדֶד
 נְזֻלִים, קִפְאוּ תִהְיֶינָה בְּלִבֵּי־ם: אָמַר
 אוֹיֵב אֶרְדֶּה, אֲשִׁיג, אֲחַלֵּק שָׁלַל, תִּמְלֹאֲמוּ
 נַפְשֵׁי, אֲרִיק חֲרָבִי תִוְרִישְׁמוּ יָדַי: נִשְׁפָּת
 בְּרוּחַךָ כִּפְסֵמוּ יָם, צִלְלוּ כַּעֲזוּפֹת בְּמַיִם
 אֲדִירִים: מִי־כַמְכָה בְּאֵלֶם יְהוָה, מִי
 כַּמְכָה נֹאדֵר בְּקֹדֶשׁ, נִרְאָה תִהְיֶינָה עֲשֵׂה
 פְּלָא: נְטִית יְמִינְךָ תִּבְלַעְמוּ אֶרֶץ: נְחִית
 בַּחֲסֹדְךָ עֲסִזוּ גְּאֻלָּתְךָ, נִהְיֶינָה בַּעֲזֹךָ אֱלֹהֵי
 קִדְשֶׁךָ: שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגְּזוּן, חֵיל
 אֲחוֹ וַיִּשְׁבִּי פִלְשֶׁת: אִזּוּ נִבְהָלוּ אֱלֹהֵי
 אֲדוֹם, אֵילֵי מוֹאָב יֶאֱחַזְמוּ רַעַד, נִמְגּוּ
 כָּל יִשְׁבֵי כְנַעַן: תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתְךָ

וּפְחַד, בְּגִדְלֵי זָרוּעַךְ יִדְמֹו כָּאֶבֶן, עֲד־
 יַעֲבֹר עִמָּךְ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, עֲד־יַעֲבֹר עִמָּנוּ
 קִנְיֹת: תִּבְאֲמוּ וְתִטְעֲמוּ בְּהַר נַחֲלַתְךָ, מִכּוֹן
 לְשִׁבְתְּךָ פְּעֻלַת יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, מִקֶּדֶשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנֵנוּ
 יְדִיךָ: יְהוָה אֱלֹהֵינוּ | יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ | יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מַלְכוּתָהּ קָאָם לְעֹלָם וְלְעֹלָמֵי עָלְמַיָּא.

תרגום
אונקלוס שם

בִּי
 בָּא סוּס פְּרָעָה בְּרַכְבּוֹ וּבִפְרָשָׁיו בַּיָּם, וַיֵּשֶׁב יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עֲלֵהֶם אֶתְמִי
 הַיָּם, וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בִיפְשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם:

אחרי השירה מוסיפים שלושה פסוקים, המתארים את מלכות ה' על העולם כולו.

כִּי לִיהוָה אֱלֹהֵינוּ יֵאָדוּנְהוּ הַמְּלוּכָה, וּמִשָּׁל בְּגוֹיִם:
 וְעָלוּ מוֹשְׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לְשַׁפֵּט אֶת־הַר עֵשׂוּ
 וְהָיְתָה לִיהוָה אֱלֹהֵינוּ יֵאָדוּנְהוּ הַמְּלוּכָה:
 וְהָיָה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יֵאָדוּנְהוּ לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ
 בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יֵאָדוּנְהוּ אֶחָד וְיִשְׁמוּ אֶחָד:

תהלים כב

עובדיה א

זכריה ד

אם למסורת

עתידי, וכי חלילה כעת אינו מלך?! לפיכך אנו מתרגמין "ה' מלכותיה קאם לעלם ולעלמי עלמיא", והיינו שמלכותו קיימת תמיד, היה הוה ויהיה. ועוד שבאמירת השירה יש מעלה גדולה לשכינה ובוזה יש הכנעה לסט"א, ובאמירתו בלשון תרגום נכנעת ומשתברת עוד יותר. וראה הלכה 101.

ה' ימלך לעלם ועד – מלבד הטעם הפשוט, ראיתי לאביר יעקב אבוחצירא בספרו 'פתוחי חותם' (בשלח טו) שכתב טעמים למה כופלין הפסוק וגם אומרים התרגום שלו, שאמרו רז"ל שיש י"ח הויות בשירה, ולא תמצאן רק כשתכפול הפסוק הזה ותתרגמו. ועוד מפני שכתוב "ה' ימלך" שמשמעותו לשון

כשיש בעל שמחה בבית הכנסת מנהגנו לשיר כאן
לכבוד המאורע (ראה אם למסרת עמ' 417).

שבח ברכת 'ישתבח' עצום ונורא מאוד, ויש בו י"ג שבחים כנגד י"ג מידות. וצריך
לאומרם בנעימה ובמתן כמסדר שבחו של מלך, וימנה אותם באצבעותיו. ויזהר שלא
להביא עצמו לידי הפסק ביניהם לקדיש, לקדושה ולשאר דברים שבקדושה. ואם הוכרח
להפסיק, יחזור לומר 'כי לך נאה' וכו', כדי שיאמר י"ג שבחים בלי הפסק ביניהם.

יִשְׁתַּבַּח

שִׁמְךָ לְעַד מַלְכֵנוּ

הַיֵּל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ

כִּי לְךָ נָאֵה, יְהוָה^{יאהדונהי} אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ

לְעוֹלָם וָעֶד

שִׁיר וּשְׁבַחָה, הֵיל וְזִמְרָה

עֲזוּ וּמְשָׁלָה, נִצַּח, גְּדֻלָּה וּגְבוּרָה

תְּהִלָּה וְתַפְאֵרֶת, קְדוּשָׁה וּמַלְכוּת

בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ

וּמְעוֹלָם וְעַד-עוֹלָם אֶתָּה אֵל.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה^{יאהדונהי}

מֶלֶךְ גָּדוֹל וּמְהִלָּל בְּתַשְׁבּוּחוֹת

אֵל הַהוֹדָאוֹת, אֲדוֹן הַנִּפְלְאוֹת

בוֹרֵא כָּל הַנִּשְׁמוֹת, רַבּוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים

הַבוֹחֵר בְּשִׁירֵי זִמְרָה

מֶלֶךְ (יְחִיד), אֵל, חַי הָעוֹלָמִים. אָמֵן.

”בכל עשרת ימי תשובה טוב ונכון מאוד לומר מזמור שנאמר בו: ‘מַמְעַמְקִים קָרָאתֶךָ ה’ בין ‘שְׁתַּבַּח לְיוֹצֵר’ (שעה”כ, ענין ר”ה וי”ה).

תהלים קל
שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמְעַמְקִים קָרָאתֶךָ יְהוָה יִאֲהוּבֶנִי: אֲדַנִּי שְׁמַעָה בְּקוֹלִי
תְּהַיִּינָה אַזְנוֹתַי קְשׁוּבוֹת לְקוֹל תַּחֲנוּנָי: אִם־עֲוֹנוֹת תִּשְׁמְרֵנִי אֲדַנִּי
מִי יַעֲמֵד: כִּי־עַמְד הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּגְדַּל: קוֹיִתִי יְהוָה יִאֲהוּבֶנִי: קוֹיִתָּה
נַפְשִׁי וְלִדְבָרוֹ הוֹחֵלֵתִי: נַפְשִׁי לְאֲדָנִי מִשְׁמָרִים לְבַקֵּר שְׁמָרִים לְבַקֵּר:
יַחַל יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה יִאֲהוּבֶנִי: כִּי־עַם־יְהוָה יִאֲהוּבֶנִי: חֶסֶד וְהַרְבֵּה
עֲמוּ פְדוֹת: וְהוּא יַפְדֶּה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִכָּל עֲוֹנוֹתָיו:

חצי קדיש

יש נוהגים ששליח הציבור כורע במילים המסומנות בי ואין מנהגו כן.

ש”ץ: **יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא** (קהל: אָמֵן)

בְּעֲלָמָא דִּי בְּרָא כְרַעוּתָהּ

וְיִמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ וְיַצְמַח פְּרֻקְנָהּ וְיִקְרַב מְשִׁיחָהּ (קהל: אָמֵן)

בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל

בְּעֲגָלָא וּבְזִמְנֵי קְרִיב, וְאִמְרוּ אָמֵן. (קהל: אָמֵן)

קהל וש”ץ: **יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא יִתְבָּרַךְ**

וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאֵר וְיִתְרוֹמֵם וְיִתְנַשֵּׂא

וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלָּל שְׁמֵהּ דְקַדְשָׁא יְבָרִיךְ הוּא (קהל: אָמֵן)

לְעֵלְא מִן כָּל בְּרַכְתָּא, שִׁירְתָּא, תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא

דְּאִמְרִין בְּעֲלָמָא וְאִמְרוּ אָמֵן. (קהל: אָמֵן)

טעם בתפילה

השליח צבור דהוא מוציא הרבים ידי חובתם, צריך להזהר במאוד שייכון לבו בתפלה מתחלה ועד סוף שלא יפנה לבו לדברים אחרים כלל, רק יתן בלבו שאינו עומד כי אם לפני ה' ואין שום אדם כלל שמפריד ביניהם. ועל זה כתוב בהושענות: "אני והוא הושיעא נא", דהיינו כשיחשוב האדם שאין שום אדם רק הוא והקב"ה, מובטח שיושיעו הקב"ה בתפלתו. וזה הדבר צריך לכל אדם באמת, בפרט צריך השליח צבור שמוציא את הרבים ידי חובתם וסומכים עליו צריך לזהר בכונת המחשבה ביותר, דאם לא כן אין זה מרצה אלא מנאץ רח"ל (רבינו יעקב אביחצירא, 'פתוחי חותם', אחרי מות).

קריאת שמע וברכותיה

“בשחר מברך שנים לפניך ואחת לאחריה” (משנה, ברכות א, ד).
 הברכה הראשונה היא על האור, שהוא תחילת הבריאה, עם זאת מוכרים גם את
 בריאת החושך להודיע שבורא אחד ברא הכל (תלמיד ר' יונה, ברכות יא ע"ב)
 ומטיל שלום ביניהם, שכן “אם אין שלום אין כלום” (רש"י, ויקרא כו, ו).
 נוהגים לשבת בקריאת שמע וברכותיה (פסיקתא דרב כהנא; זוהר חדש, תרומה).
 אין להפסיק בדיבור מתיבת ‘בְּרָכּוֹ’ ועד סוף תפילת העמידה.
 פרט לדברים שבקדושה. ראה טבלה בעמ' 991.

שליח הציבור אומר ‘בְּרָכּוֹ’ כדי לקרוא לציבור להתפלל עמו (ראב"ן, עג).
 כורע בתיבת ‘בְּרָכּוֹ’ וזוקף בשם (כלבו), וכורע שוב כאשר הוא חוזר אחרי הקהל.

ש"ץ: **בְּרָכּוֹ**
: ד

כשהשי"ן מאריך בְּרָכּוֹ,
 נוהגים לומר בלחש (טור ולבוש, נג; שעה"כ):
יִשְׁתַּבַּח וַיִּתְפָּאֵר שְׁמוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים
הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁהוּא רִאשׁוֹן וְהוּא אַחֲרוֹן
וּמְבַלְעָדָיו אֵין אֱלֹהִים, יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבֹרָךְ מִעַתָּה
וְעַד-עוֹלָם: וּמְרוֹמָם עַל-כָּל-בְּרָכָה וְתַהֲלָה:

תהלים קיג
 טחמיה ט

אֵת יְהוָה אֱדַמְנִי יֵאָדְוֵנִי הַמְּבֹרָךְ.

קהל: **בְּרוּךְ יְהוָה אֱדַמְנִי יֵאָדְוֵנִי הַמְּבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד.**

ש"ץ: **בְּרוּךְ יְהוָה אֱדַמְנִי יֵאָדְוֵנִי הַמְּבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד.**

אם למסות

בְּרָכּוֹ אֵת ה' הַמְּבֹרָךְ – מנהגנו שבשעה שהחזן בכל הספרים הישנים. ונהגנו עוה, שבעת מרכין את ראשו ומאריך בניגון “ברכו”, הקהל אמירתו הקהל מרכינים את ראשם אבל אומרים “יִשְׁתַּבַּח וַיִּתְפָּאֵר” וכו' כפי שמובא אינם עומדים. והרב בן איש חי בספרו “עוד

טעם בתפילה

על זה אומר רבינו המלאך רפאל אנקאווא באחת מדרשותיו, על הגמרא הדורשת על הפסוק בישעיה (מט, ג) “ישראל אשר בך אתפאר”, שהקב"ה מתעטר בתפלתן של ישראל:

ואיך יאותה למתפללי התפלות להתפלל במהרה ובמרוצה ולבו בל עמו, דהוי כאילו עושה עטרה פגומה. ועל זה אמרו (ברכות ו ע"ב) דברים העומדים ברומו של עולם ובני אדם מזוללין בהם. דהוי כמשמיעו דברים, דהיינו העטרות שנעשו בראשו של הקב"ה שהוא ברומו של עולם, ובני אדם מזוללין בהם חלילה. ה' הטוב יכפר בעד, ויחזירנו בתשובה שלימה ויתקננו כהוגן, אמן כן יהי רצון.

מכאן ועד העמידה הוא בעולם הבריאה.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
 יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ, עוֹשֵׂה שְׁלוֹם וּבוֹרֵא אֶת הַכֹּל.

הַמַּאִיר לְאָרֶץ וְלַדָּרִים עָלֶיהָ בְּרַחֲמִים
 וּבְטוֹבוֹ מְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם תְּמִיד מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית.

מְהַרְבּוֹ מַעֲשֵׂיךָ יְהוָה יְיָ אֱלֹהֵינוּ, כָּל־סֵפֶר בְּחִכְמָה עֲשִׂיתָ
 מְלֵאָה הָאָרֶץ קִנְיָנְךָ:

תהלים קד

הַמֶּלֶךְ הַמְרוֹמֵם לְבָדוֹ מֵאֵז
 הַמְשַׁבֵּחַ וְהַמְפָאֵר וְהַמְתַּנְשֵׂא מִיְמֹת עוֹלָם.

אֱלֹהֵי עוֹלָם

בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים רַחֵם עָלֵינוּ

אֲדוֹן עֲזָנוּ, צוֹר מְשַׁבְּנוּ

מִגֵּן יִשְׁעָנוּ, מְשַׁבֵּב בְּעַדְנוּ.

אם למסרת

המבורך לעולם ועד", אחר שאמר "ברכו את ה' המבורך", כדי שלא ייראה לשומעים שכשאומר "ברכו את ה'", כאילו מוציא את עצמו מן הכלל, על כן נהגו שהחזן חוזר ואומר שנית (עיין כש"ט). וראה הלכה 117.

יוסף חי' (פרשת ויחי) העיר על מנהג עירו שנוהגים בשעה שהש"ץ אומר "ברכו", רוב המון העם מגביהים את גופם מעט במקום מושבם, כמו ההידור שעושים לזקנים (עיין בספר 'לבי ער' שדן על מנהג זה באריכות). וראה הלכה 118.

בהטעם שהחזן חוזר ואומר: "ברוך ה' בברכת יוצר לא נהגנו למשמש בתפילין.

אֵל בְּרוּךְ גָּדוֹל יְדָעָה, הֵכִין וּפָעַל זֹהָרֵי חֲמָה
טוֹב יִצַר כְּבוֹד לְשִׁמוֹ, מְאֹרוֹת נָתַן סְבִיבוֹת עֵז
פְּנוֹת צְבָאוֹת קְדוּשִׁים, רוֹמְמֵי שַׁדֵּי
תַּמִּיד מִסְפָּרִים כְּבוֹד אֵל וּקְדוּשָׁתוֹ.

תְּתַבְרַךְ יְהוָה ^{יאהוונדי} אֱלֹהֵינוּ בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל
וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת
עַל כָּל שִׁבַח מַעֲשֵׂה יְדֹיךָ, וְעַל מְאֹרֵי אוֹר שִׁיְצַרְתָּ
הֵמָּה יִפְאָרוּךְ סְלָה.

תְּתַבְרַךְ לְנֶצַח צוּרֵנוּ
מִלְכֵנוּ וְגוֹאֲלֵנוּ, בּוֹרֵא קְדוּשִׁים
יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לְעַד מִלְכֵנוּ, יוֹצֵר מְשֻׁרְתִים
וְאִשֵּׁר מְשֻׁרְתֵינוּ כָּלֵם, עוֹמְדִים בְּרוּם עוֹלָם
וּמְשֻׁמֵּיעִים בִּירְאָה יַחַד בְּקוֹל
דְּבָרֵי אֱלֹהִים חַיִּים וּמֶלֶךְ עוֹלָם.
כָּלֵם אֱהוּבִים כָּלֵם בְּרוּרִים
כָּלֵם גְּבוּרִים כָּלֵם קְדוּשִׁים
כָּלֵם עוֹשִׂים בְּאִימָה וּבִירְאָה רְצוֹן קוֹנֵם
וְכָלֵם פּוֹתְחִים אֶת פִּיהֶם בְּקִדְשָׁה וּבִטְהָרָה
בְּשִׁירָה וּבְזוֹמְרָה

מְבָרְכִין מְשַׁבְּחִין מְפָאֲרִין
 וּמְקַדְּשִׁין וּמְעַרְצִין וּמְמַלְכִין
 אֶת שֵׁם הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל, הַגָּבוֹר וְהַנּוֹרָא
 קְדוֹשׁ הוּא.

וְכֻלָּם מְקַבְּלִים עֲלֵיהֶם עַל מַלְכוּת שְׁמַיִם זֶה מִזֶּה
 וְנוֹתְנִים רְשׁוּת זֶה לָזֶה
 לְהַקְדִּישׁ לְיוֹצְרָם בְּנַחַת רוּחַ
 בְּשִׁפְהַ בְּרוּרָה וּבִנְעִימָה קְדוֹשָׁה
 כָּלֶם כְּאַחַד עוֹנִים בְּאִימָה וְאוֹמְרִים בְּיִרְאָה

אם למסרת ❧

כתב: "כתוב באורחות חיים 'בשפה ברורה ובנעימה קדושה', כך כתוב בפרקי היכלות. וכן שמעתי מגדולי הדור שאומרים כך". ובשולחנו הטהור סתם מרן ולא הזכיר כלום, משמע שהוא מסכים עם נוסחה זו (עד כאן דברי החכם הי"ו) וראה הלכה 123.

וראה עוד למהר"י בן נאים בספרו 'שארית הצאן' סי' רס שהביא ראיות נכוחות למבין שזו הגרסה הנכונה.

יש אנשי מעשה שכאשר אומרים "קדוש, קדוש, קדוש", נהגו למנות את הקדושות באצבעותיהם מפאת חשיבותן, כמו בסמני הקטורת ובשבחים של ישתבח (כ"י אם למסרת).

ובנעימה קדושה – כך מנהגנו לקרוא על פי נוסח עתיק, שהפסיק בא אחרי מילת "קדושה", ולא אחרי מילת "ובנעימה".
 ובספר 'דברי שלום ואמת' הביא את פירושו של ר"ד אבודרהם, ואלה דבריו: "בשפה ברורה – על שם 'ושפתי רננות יהלל-פי'" (תהלים סג, 1). ואמר: ברורה – על שם 'ודעת שפתי ברור מללו' (איוב לג, 2). ובנעימה קדושה – פירוש ובנעימת קול קדושה וטהורה, על דרך הנאמר בפסוק: "ושמעו אמרי כי נעמו" (תהלים קמא, 1), וכך ראיתי הנוסח בכל ספרי אבותינו הראשונים הנמצאים ברשותי. וכבר השתמש התנא רבי ישמעאל בביטוי "ונעימה קדושה" בספר היכלות רבתי (ט, ג). ומרן הבי"י (או"ח נט)

יש פוסקים הסבורים שקדושת יוצר היא חובת ציבור ואין לאומרה ביחיד (רס"ג והרשב"א), ולכן המתפלל יחידי אומר את הפסוקים 'קדוש וברוך' בטעמים כקורא בתורה (שו"ע נט, ג). יש לומר קדושה זו בישיבה (וזהר, תרומה קלב ע"ב).

הציבור אומר ביחד (לבוש' שם):

ישעיהו

קָדוֹשׁ וְקָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְהוָה יְהוָה יְהוָה
 מְלֵא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:
יאהדנהי יאהדנהי יאהדנהי

וְהָאוֹפָנִים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ
 בְּרַעַשׁ גָּדוֹל מִתְנַשְּׂאִים (לְעֵמֶת הַשָּׁרָפִים)
 לְעֵמֶתָם מִשִּׁבְחִים וְאוֹמְרִים

הציבור אומר ביחד (שם):

יחזקאל ג

בְּרוּךְ כְּבוֹד־יְהוָה יְהוָה מִמְּקוֹמוֹ:
יאהדנהי יאהדנהי יאהדנהי

לְאֵל בָּרוּךְ, נְעִימוֹת יִתְּנוּ
 לְמַלְכֵךְ אֵל חַי וְקַיִם, זְמִירוֹת יֹאמְרוּ וְתִשְׁבַּחֹת יִשְׁמְעוּ
 כִּי הוּא לְבָדוּ מְרוֹם וְקָדוֹשׁ
 פּוֹעֵל גְּבוּרוֹת, עוֹשֶׂה תְּדָשׁוֹת בְּעַל מְלַחְמוֹת,
 זוֹרַע צְדָקוֹת, מְצַמֵּיחַ יְשׁוּעוֹת, בּוֹרֵא רְפוּאוֹת
 נוֹרָא תְּהִלּוֹת, אֲדוֹן הַנְּפִלְאוֹת
 הַמְּחַדֵּשׁ בְּטוּבוֹ בְּכָל יוֹם תְּמִיד מַעֲשֵׂה בִּירָאשִׁית
 כְּאָמוֹר

תהלים קלו

לְעֵשֶׂה אוֹרִים גְּדִלִים, כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדוֹ:
 בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה יְהוָה יְהוָה, יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת.

"סמכו אהבת עולם' ליוצר המאורות' שבה מזכיר יחוד שמו של הקב"ה ונתנית התורה המאירה מכל המאורות, שהשמש אינו מאיר אלא ביום והתורה מאירה בין ביום ובין בלילה, ואחוז דרך מזמור (יט): 'השמים מספרים כבוד אל'... 'תורת ה' תמימה' ואחרי כן 'יעדות ה' נאמנה' שאנו חייבין להעיד על יחודו האמיתי" (ספר המנהגות).

אֶהְבֶּת עוֹלָם אֶהְבֶּתְנוּ, יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יֵאָהֲדוּנָהּ אֱלֹהֵינוּ
 חֲמֵלָה גְדוֹלָה וַיִּתְּרָה חֲמֵלַת עָלֵינוּ.
 אָבִינוּ מִלִּבְנוּ
 בַּעֲבוּר שְׁמֶךָ הַגְּדוֹל
 וּבַעֲבוּר אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבִטְחוּ בְךָ
 וַתִּלְמַדְמוּ חֻקֵי חַיִּים
 לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלִבְבֵנוּ שְׁלֵם
 בֵּן תַּחֲנֹנֵנוּ אָבִינוּ, אָב הַרְחֵמֵנוּ, הַמְּרַחֵם, רַחֵם נָא עָלֵינוּ
 וַתֵּן בְּלִבְנוּ בִּינָה לְהַבִּין, לְהַשְׁכִּיל, לְשִׁמְעַ
 לְלַמֵּד וּלְלַמֵּד, לְשִׁמֹּר וּלְעֲשׂוֹת
 וּלְקַיֵּם אֶת כָּל דְּבָרֵי תִלְמוּד תּוֹרַתְךָ בְּאַהֲבָה.
 וְהָאֵר עֵינֵינוּ בְּתוֹרַתְךָ
 וְדַבֵּק לִבְנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ
 וַיַּחֲד לְבַבְנוּ לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה אֶת שְׁמֶךָ.
 לְמַעַן (לְמַעַנְךָ) לֹא יִבּוֹשׁ וְלֹא נִפְלֵם וְלֹא נִכְשָׁל לְעוֹלָם וָעֶד
 כִּי בִשְׁם קְדֻשְׁךָ הַגְּדוֹל הַגְּבוּר וְהַנּוֹרָא בִּטְחָנוּ
 נְגִילָה וְנִשְׁמַחָה בִּישׁוּעַתְךָ.
 וְרַחֲמֶיךָ יְהוָה יֵאָהֲדוּנָהּ אֱלֹהֵינוּ וְחַסְדֶיךָ הַרְבִּים
 אֶל יַעֲזֹבוּנוּ נִצַּח סִלָּה וָעֶד.

”מצוה לאחוזו הציצית ביד שמאלית כנגד לבו בשעת קריאת שמע” (ש”ע כד, ב על פי שוחר טוב). לדעת האר”י, יש לאוספן ולאחוזו בין קמיצה לורת ולהניחן על הלב כשמגיע למארבע פנפות. יש נוהגים לאחוזו את ארבעתן (הרדב”ז והאר”י) וכן מנהג מראכש, ויש נוהגים לאחוזו רק שתיים כדי להישאר מסובב במצוות (ראבי”ה, ב”י בשם הרקנטי), וכך מנהגו.

מֵהָר וְהֵבֵא עָלֵינוּ בְּרָכָה וְשָׁלוֹם
 מִהָרָה מֵאַרְבַּע פְּנּוֹת כָּל הָאָרֶץ
 וְשִׁבְרוּ עַל הַגּוֹיִם מֵעַל צְוֹאֲרֵנוּ
 וְהוֹלִיכֵנוּ מִהָרָה קוֹמְמִיּוֹת לְאַרְצֵנוּ.
 פִּי אֵל פּוֹעֵל יִשׁוּעוֹת אֶתָּה, וּבָנוּ בַּחֲרַת מִכָּל עַם וְלִשׁוֹן
 וְקִרְבַּתָּנוּ מִלִּפְנֵי לְשׁוֹן הַגְּדוֹל בְּאַהֲבָה
 לְהוֹדוֹת לָךְ וּלְיַחְדָּךְ, לְיִרְאָה וּלְאַהֲבָה אֶת שִׁמְךָ.
 בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה יְיָ אֱלֹהֵינוּ, הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה.

✪ אם למסרת ✪

אותן כך. וכתב רבינו יעקב אבן צור בספרו 'משפט וצדקה ביעקב' ח"ב, מה: "מצאתי טעם למנהג העולם כשמזכירין את השם מנשקין אצבע צרדה, וכן כשמסיימין קריאת שמע או תפלה או ברכה, ומנהגם של ישראל תורה. את מוצא במזמור יט (ט-ז): "פקודי ה' ישרים משמחי לב", "מצות ה' ברה מאירת עינים", "ראת ה' טהורה עומדת לעד", "משפטיה' אמת צדקו יחדו". ארבע פעמים חמש תיבות ובכל פעם מזכיר את ה' במלה השנייה, וחמש תיבות אלה מכוונות כנגד חמש אצבעותיו של האדם, "פקודי" כנגד הגודל, "ה'" כנגד האצבע, "ישרים" כנגד אמה, "משמחי" כנגד קמיצה, "לב" כנגד זרת, וכן "מצות ה' ברה מאירת עינים". וכן "ראת ה' טהורה עומדת לעד". וכן "משפטיה' אמת צדקו יחדו". הרי בכל פעם השם מכוון כנגד האצבע.

כורכים הפתילים סביב לאצבע – מנהגו לאחוז רק שתי ציציות שלפניו וכורכן באצבעו, באצבע צרדה. ושני המנהגים האלו יסודתם בהרי קודש:

א – הראשון מתאים לדברי מרן בשו"ע כד, ה: "כשמסתכל בציצית, מסתכל בשתי ציציות שלפניו שיש בהם עשרה קשרים, רמזו להויות עשר ספירות. וגם יש בהם ט"ז חוטים ועשרה קשרים, עולה כ"ו כשם הו"ה". בזה נמצא גם שהוא מסובב כל גופו בציצית. והגר"ש משאש בספרו "שמ"ש ומגן" (ח"ג מז) הביא שכך ראה שנהגו כל הקהל ומכללם אביו הצדיק. והוא הטעם ב"ברוך שאמר" מכיוון שזכרו בו י"ג ברוך בלי שם ה', על כן בסוף הברכה מנשקין שתי הציציות הרומזות לשם הו"ה ב"ה (כש"ט).

ב – כורכים את הציציות על האצבע ומנשקים

"יקרא קריאת שמע בכוונה - באימה, ביראה, ברדת וזיע" (ש"ע סא, א).
 קריאת שמע צריכה כוונה מיוחדת בכל שלוש פרשיותיה,
 אך מי שאינו יכול לכוון בכולן חייב לכוון לפחות בפסוק הראשון,
 ואם לא התכוון צריך לחזור ולקוראו שנית (ש"ע סג, ד). ראה הלכות 115-116.
 בקריאת שמע שלוש פרשיות:
 'שְׁמַע', שעניינה קבלת עול מלכות שמים; וְיִהְיֶה אִם-שָׁמַעְנוּ, שעניינה קבלת עול מצוות;
 ופרשת ציצית, שיש בה ציווי על זכירת המצוות, הזכרת יציאת
 מצרים ובחירת ה' בעם ישראל (משנה, ברכות יג ע"א).
 כשמגיע למקום המסומן ב°, יממש בתפילין של יד; וכשמגיע למקום המסומן ב°,
 יממש בתפילין של ראש (ספר היראה על פי שבת יב ע"א; ש"ע כח, א).
 במקומות המסומנים ב°, "צריך ליתן ריוח בין הדבקים" (רמב"ם קריאת שמע ב, ט).
 מכסה את עיניו בידו ואומר בכוונה ובקול רם:

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל

דברים

יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, יְהוָה אֶחָד: ^{יאהדונוי} | ^{יאהדונוי} יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, יְהוָה אֶחָד:

בלחש: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכּוֹתָ לְעוֹלָם וָעַד.

וְאָהַבְתָּ אֶת יְהוָה ^{יאהדונוי} אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל-לִבְבְּךָ וּבְכָל- ^{דברים}
 נַפְשְׁךָ וּבְכָל-מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי

אם למסרת

עמי הארץ שלא ירגילו עצמם לדבר בינתיים.
 וטעם נוסף הביא בשם מהר"י אלשקאר, שמא
 יהיו אנשים שיסמכו על השמיעה ששומעים
 את קריאת שמע ולא יקראו בעצמם.

יש נוהגים לקרוא את כל קריאת שמע בקול
 בינוני, ומכל מקום גם הנוהגים כן נהגו להנמיך
 את קולם מ"השמרו לכם" עד "ושמתם את
 דברי", באופן שמשמיעים פסוקים אלה
 לאוזניהם (ראה 'נהגו העם' תפילת שחרית
 ומנחה, סי' יז שהעיר שקוראים גם פסוקים
 אלה בקול רגיל בלי הבדל. וכן ראיתי נוהגים
 בעיר פאס), ומנהג יהודי כזה-בלנכא והחוף,
 שהחזן אומר בקול רם וכל הקהל עמו בלחש.

וְאָהַבְתָּ - בהרבה קהילות בצפון מרוקו נהגו
 לקרוא את שלוש הפרשיות של קריאת שמע
 בקול חלוש. טעם לזה הביא מורנו הרב ר'
 יוסף משאש בשם מר אביו הקדוש רבי חיים
 משאש: "הטעם שאומרים שלוש פרשיות
 של קריאת שמע בלחש, שמעתי, מפני
 שהראשונים ז"ל הנהיגו עצמן לכוון בהם איזה
 כוונות על פי הקבלה, ועוד כוונות בנקודות
 שמות הקודש שבהם כל שם נקודות על פי
 כוונתו, ולכן הנהיגו לאומרם בלחש כדי שכל
 אחד יכוון כוונתו הרגיל בה". וטעם נכון הוא.

ועוד טעם הביא בספר 'שארית הצאן'
 (סימן לב) בשם רבינו יונה, שיש לחוש מפני

מִצִּוַת הַיּוֹם, עַל־לִבְבְךָ: וּשְׁנַנְתָּם לְבַנִּיךָ וּדְפַרְתָּ בָּם,
בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ:
° וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדְךָ ° וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ:
וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם־שָׁמַעַתְּ שִׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה
אֶתְכֶם הַיּוֹם, לֹא־הִבֵּה אֶת־יְהוָה ^{יְהוָה} אֱלֹהֵיכֶם
וּלְעַבְדוֹ, בְּכָל־לִבְבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִטַּר־
אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ, יוֹדָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתָּ דָגְנְךָ וְתִירֹשְׁךָ
וַיִּצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׁדְךָ לְבַהֲמֹתְךָ, וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ:
הַשְּׂמֵרוּ לָכֶם פֶּן־יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם
אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אֶף־יְהוָה ^{יְהוָה}
בָּכֶם, וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר, וְהָאֲדָמָה
לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ
הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה ^{יְהוָה} יְהוָה נָתַן לָכֶם: וּשְׁמַתֶּם אֶת־דִּבְרֵי
אֱלֹהֵי עַל־לִבְבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם, ° וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת
עַל־יָדְכֶם, ° וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיכֶם: וּלְמַדְתֶּם אֹתָם
אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ,
וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל־מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה ^{יְהוָה} לְאֲבֹתֵיכֶם לֵאמֹר, פִּימֵי
הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ:

וכשיגיע אל יצאמר תקח ראשי חוטי הדי ציציות ביד ימין, ושרשם הנאחוות בכנפי הטלית יהיו ביד שמאל ותניחה כך נתונה על הלב לצד שמאל. וכל עוד שאתה אומר פרשת ציצית, תהיה מביט ומסתכל בציציות ההם, וכשתיגיע אל °ויראיתם אתו תעבירם על גבי עיניך ותנשקם (שעה"כ). וכשמגיע לתיבת °עיניכם מנשקן ומעבירן על גבי עיניו (שם). וכבר ביארנו שמנהגנו לאחוז שתי ציציות בלבד.

במדבר טו

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאמַרְתָּ אֲלֵהֶם, וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצֵת עַל-פְּנֵי בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנִתְּנוּ עַל-צִיצֵת הַפָּנֶף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצֵת, °וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת-כָּל-מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתְּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי °עֵינֵיכֶם, אֲשֶׁר-אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת-כָּל-מִצְוֹתַי, וְהֵייתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵיכֶם:

שליח הציבור אומר (ש"ע סא, ג על פי הוזהר):

יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵיכֶם אֱמַת

אם למסות

תיבות. על כן צריך שליח הציבור באומר ה' אלהיכם אמת לכוון להוציא את הציבור ידי חובה, וגם הציבור צריכים לכוון לצאת ידי חובה בשלוש תיבות אלו, כדי להשלים רמ"ח תיבות. ותיבת "אמת" אומר הקהל אחרי אמירת "ה' אלהיכם אמת" שאומר החזן להשלים הנאמר בפסוק "וה' אלהים אמת" (ירמיה י, *). ראה הלכה 133-134.

כאשר שליח הציבור אומר "ה' אלהיכם אמת" וקני העדה היו אומרים בלחש: "חיי

לא נהגנו לומר "אמת" אחרי "אני ה' אלהיכם", כדי לא להוסיף על רמ"ח תיבות שבקריאת שמע שהן כנגד רמ"ח אברים של האדם המשוועדים לעבודת ה' יתברך שמו. הרב 'בית עובד' ערך את חשבון המילים שבקריאת שמע כך: שני הפסוקים "שמע" ו"ברוך שם כבוד" הם י"ב תיבות. מ"זאהבת" עד "ובשעריך" הם מ"ב תיבות, מ"והיה" עד "הארץ" הם קכ"ב תיבות, מ"זיאמר עד אלהיכם" הם ס"ט תיבות, סך הכול רמ"ה

אָמֵת וַיִּצִיב, וְנִכּוֹן וְקִיָּם, וַיִּשָּׂר וְנֶאֱמַן,
וְאֶהוּב וְחָבִיב, וְנִחְמַד וְנַעֲמִים, וְנוֹרָא וְאֲדִיר,
וּמִתְקַן וּמִקְבָּל, וְטוֹב וַיִּפֶּה, הַדְּבָר הַזֶּה עָלֵינוּ
לְעוֹלָם וָעֶד.

אָמֵת אֱלֹהֵי עוֹלָם מִלִּפְנֵי
צוּר יַעֲקֹב מִיְּגֵן יִשְׁעֵינוּ
לְדוֹר וָדוֹר הוּא קִיָּם וְשִׁמוֹ קִיָּם
וְכִסְאוֹ נִכּוֹן
וּמַלְכוּתוֹ וְאַמּוֹנָתוֹ לְעַד קִיָּמָת

כשאומר 'לעד', מנשק את הציציות מעבירן על גבי עינו ומנחן (שעה"ב).

וּדְבָרָיו חַיִּים וְקִיָּמִים
וְנֶאֱמָנִים וְנִחְמָדִים
לְעַד וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים
עַל אֲבוֹתֵינוּ, עָלֵינוּ
וְעַל בְּנֵינוּ וְעַל דּוֹרוֹתֵינוּ
וְעַל כָּל דּוֹרוֹת זְרַע יִשְׂרָאֵל עַבְדֶּיךָ.

אם למסורת

ראש, בסוד "כל עצמתי תאמרנה ה' מי כמוך" (תהלים לה, י), וגם כדי לקיים בזה מצות "ובכל נפשך". "וכל האומר קריאת שמע שלא עם הצבור אינו משלים אבריו... מאי תקנתיה? יכוון בט"ו וי"ן דאמת ויציב" (זוהר חדש רות, ל ע"ב). ועם כל זה עליו הכתוב אומר: "מִעֲנֹת לֹא יוּכַל לְתַקֵּן" (קהלת א, טו).

וקיים לעד". בזה היו משלימים בעצמם הרמ"ח תיבות, ואומרים זאת בלחש כדי שלא יהיה הפסק בין "ויאמר" ל"ויציב".

מהר"ם אלבו בספרו 'היכל הקודש' סי' יט כתב שהטעם שיש רמ"ח תיבות הוא משום שצריך לכוון בקריאת שמע, שכל אבריו כולם מודים ביחוד השם ואין בהם שורש פורה

עַל הָרָאשׁוֹנִים וְעַל הָאַחֲרוֹנִים
דָּבַר טוֹב וְקָיָם
בְּאֵמֶת וּבִאֱמוּנָה, חֶק וְלֹא יַעֲבֹר.

אֵמֶת שְׂאֵתָה הוּא יְהוָה יֵאָדָּנָה יֵאָדָּנָה

אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
מִלְפָּנֵינוּ מִלֶּךְ אֲבוֹתֵינוּ
גּוֹאֲלֵנוּ גּוֹאֵל אֲבוֹתֵינוּ
צוֹרֵנוּ צוֹר יְשׁוּעַתָּנוּ
פוֹדֵנוּ וּמִצִּילֵנוּ מֵעוֹלָם הוּא שְׂמֶךְ
וְאֵין לָנוּ עוֹד אֱלֹהִים זוֹלָתְךָ
סֵלָה.

עֲזֵרַת אֲבוֹתֵינוּ אֵתָה הוּא מֵעוֹלָם
מִגֵּן וּמוֹשִׁיעַ לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם
בְּכָל דּוֹר וָדוֹר.

אם למסרת

התיבות "ה' אלהיכם" ומה שמוסיף שלוח הציבור "אמת", בזה הוא למעשה חוזר על "אמת" שלא אמר עם הציבור. אך נוהג זה דחה אותו בשתי ידיים הרב 'פחד יצחק' לאמפרונטי אות א (עיי' עוד ב'משנה ברורה' (סא ס"ק ח) וב'מים חיים' ח"ב או"ח כט למהר"י משאש) וראה עוד ב'כרם חמר', ב, שאלות ותשובות סי' ו (סה ע"ב), למהר"א אנקווה.

גם ראיתי בסידור 'זורח השמש' שכך נהג גם רבינו הגדול הגר"ש ממשאש וצוק"ל לומר "אמת" רק אחרי אמירת "ה' אלהיכם אמת". אך יש עדות שנהגו לומר "אמת" אחרי "אני ה' אלהיכם" על פי הכתוב "וה' אלהים אמת", וכל הקהל צריכים לומר אותה בלחש. ושליח הציבור חוזר ואומר: "ה' אלהיכם אמת". ועל פי זה יוצא שתשלום הרמ"ח תיבות הוא בשתי

בְּרוּם עוֹלָם מוֹשֶׁבֶךְ
 וּמִשְׁפָּטֶיךָ וְצִדְקָתְךָ עַד אֶפְסֵי אֶרֶץ.
 אַמֵּת אֲשֶׁר־י אִישׁ שִׁישְׁמַע לְמִצְוֹתֶיךָ
 וְתוֹרֹתֶיךָ וּדְבָרְךָ יִשִּׁים עַל לְבוֹ.
 אַמֵּת שְׁאֵתָהּ הוּא אֲדוֹן לְעַמְּךָ
 וּמֶלֶךְ גְּבוּר לְרִיב רִיבִים לְאָבוֹת וּבָנִים.
 אַמֵּת אֲתָהּ הוּא רֵאשׁוֹן וְאֲתָהּ הוּא אַחֲרוֹן
 וּמַבְלַעְדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ.
 אַמֵּת מִמְצָרִים גְּאֻלְתָּנוּ, יְהוָה אֱדֹנָי יֵהוּדָה וְיֵהוּדֵינוּ אֱלֹהֵינוּ
 מִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ
 כָּל בְּכוֹרֵיהֶם הִרְגָת
 וּבְכוֹרְךָ יִשְׂרָאֵל גְּאֻלְתָּ
 וַיִּם סוּף לָהֶם בְּקַעַת
 וַיִּזְדִּים טַבַּעַת
 וַיְדִידִים עֲבָרוּ יָם
 וַיִּכְסּוּ־מַיִם צְרִיחָם, אַחַד מֵהֶם לֹא נוֹתַר:
 עַל זֹאת שִׁבְחוּ אֱהוּבִים וְרוֹמְמוּ לְאֵל
 וְנָתְנוּ יְדִידִים זְמִירוֹת, שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת
 בְּרֻכּוֹת וְהוֹדְאוֹת לְמֶלֶךְ אֵל חַי וְקַיִם
 רַם וְנִשְׂא, גְּדוֹל גְּבוּר וְנוֹרָא
 מִשְׁפִּיל גַּאִים עֲדֵי אֶרֶץ

מַגְבִּיָּה שְׁפָלִים עַד מְרוֹם
מוֹצִיא אֲסִירִים, פּוֹדֶה עַנּוּיִם, עוֹזֵר דְּלִים
הָעוֹנֶה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּעֵת שְׁוֹעֵם אֱלֹוֹ.

כאן עומדים כהכנה לתפילת שמונה עשרה (שעה"כ).

תְּהַלּוֹת לְאֵל עֲלִיוֹן גּוֹאֲלִם
בְּרוּךְ הוּא וּמְבָרֵךְ
מִשָּׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
לְךָ עָנּוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה
וְאָמְרוּ כָלֵם

מִי־כַמְכָה בְּאֵלִים, יְהוָה אֱדַנִּי יֵאָדָוּרֵי
מִי כַמְכָה נֶאֱדָר בְּקִדְשׁ
נֹרָא תְהַלֵּת, עֲשֵׂה פִלָּא:

שמות טו

✧ אם למסורת ✧

מנהגנו שהש"ץ והציבור מרימים קולם בברכת "גאל ישראל" שלפני עמידה של שחרית, כדי שלא יצטרכו הציבור לענות "אמן" ויפסיקו בין גאולה לתפילה (ראה הלכה 137). וראיתי לאחינו האשכנזים שנוהגים להיפך, שהחזן מנמיך את קולו, וזה מהטעם שאמרנו (ראה

גם 'דברי שלום ואמת' עמ' 53). וזה הטעם שכאשר מגיעים ל"תהלות לאל" כל הקהל יחד אומרים את חלקה האחרון של הברכה בקול רם ומסיימים יחד עם הש"ץ "גאל ישראל – אדני".

✧ טעם בתפילה ✧

כתב רבינו יעקב אביחצירא ב'פתוחי חותם' (פרשת פנחס): צריך האדם לזוהר להתפלל כל תפלה בזמנה, לפי שהתפלה במקום הקרבן, כמו שנאמר: "ונשלמה פרים שפתינו" (הושע יד, ג), וכמו שהקרבן בעיני לרצון כך התפלה בעיני שתייה לרצון, בלב שלם בנפש חפצה. וכמו שבקרבן אמרינן עבר זמנו בטל קרבנו, כן בתפלה. ואף על גב דתקנו חז"ל דמי שלא התפלל ועבר הזמן יסמוך אותה התפלה לתפלה הבאה אחריה, מכל מקום אינה מוציאה ידי חובת תפלה בזמנה.

שִׁירָה חֲדָשָׁה שִׁבְחוּ גְאוּלִים
 לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל עַל שְׁפַת הַיָּם
 יַחַד כָּלֵם הוֹדוּ וְהַמְלִיכוּ וְאָמְרוּ

יְהוָה אֱדַנִּי יִמְלֹךְ לְעַלְמֵי עֶד:

וּנְאֻמְרָה

גְּאֻלָּנוּ יְהוָה אֱדַנִּי יִמְלֹךְ לְעַלְמֵי עֶד: קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱדַנִּי יִמְלֹךְ לְעַלְמֵי עֶד: גְּאֻלָּ יִשְׂרָאֵל.

ע טעם בתפילה

עוד כתב שם:

ההפעולה שעושה תפלה זו אינה עושה התפלה הבאה אחריה, ולכן כשיבא להתפלל צריך שיכוין את דעתו לתפלה דוקא, בלי שיפנה לבו לשום מחשבה אחרת, דומיא דקרבן דמה אשם לדעת אף יסורין לדעת, דהנה כל הדינין והקטנות על ידי התפלות מתמתקין, וכן נמי הקדיש הוא מתבר שלשלאין דפרזלא. וכל זה צריך אדם לכוון דעתו שהעיקר תלוי בכונת הלב, כמו שכתוב: "ולעבדו בכל לבבכם" (דברים יא, ג), דעבודה שבלב זו היא תפלה, ועיקר הכל, התפלה היא צריכה זריזות גדולה.

ובספרו 'מעגלי צדק' (מט-ג) כתב:

חקרתי ודרשתי ומצאתי עיקר שמירת פקודיך שהם הנפש, רוח, ונשמה כאמור הוא כשישמור האדם להתפלל כל תפילה בזמנה כראוי, ויתפלל בכונת הלב, שיפנה לבו מכל מחשבות הטורדות אותו, דעיקר התפילה היא הלב, כמו שנאמר: "ולעבדו בכל לבבכם" (דברים יא, ג). וישמור חוק זה בכל שלש תפילות, ערב ובוקר וצהריים. ועוד יהיה זהיר בקימת חצות לילה, דזו מעלה שאין למעלה ממנה, ובוה נשתבח דוד המלך עליו השלום, ונקרא חי תמיד ("דוד מלך ישראל חי וקים"), וכמו שהאר"י בזהר הקדוש על ענין זה. וכשיהיה האדם זריז וזהיר לשמור קביעות העתים האלו של קימת חצות והתפילות – זהו עיקר שמירת הנר"ן שלו.

ורבינו המלאך רפאל אנוקוא כתב בדרשותיו:

כמה גדלה ורמה מעלת תפילת הציבור. ורבותינו אמרו דרך משל מה שיעלה בדעתו הוא, ידמה מי שיש לו ענין לדבר לפני המלך או אל שר הצבא וכו'. כל מה שירבה אוהבים שילכו עמו לא יהיה לו פחד לדבר, ויהיה לבו בטוח שתקובל בקשתו. הן מצד שיליצו יושה, הן מצד שודאי ברוב עם לא ימנע שיהיה למלך או להשר אוהבים שיעשה בשבילם. מכל שכן שהדבר מעיקרו קשה לאדם אפילו לא יהיה לו פחד לדבר. לפעמים יקצוף עליו השר על אשר לא הרבה להביא רעים. ועל זה יקצוף המלך לומר במה חשבתני שבאת לפני בעזות מצח, ולא חרדת על אנשים. מכל שכן לפני מלך מלכי המלכים שצריך להיות חרד ממנו, והיה צריך לבוא בקהל עם. על כן צריך האדם לזהר בכל מה דאפשר להתפלל עם הציבור.

שמורת טו

ישעיה מז

עמידה

"המתפלל צריך שיכוין בלבו פירוש המלות שמוציא בשפתיו; ויחשוב כאלו שכינה כנגדו ויסיר כל המחשבות הטורדות אותו עד שתשאיר מחשבתו וכוונתו זכה בתפלתו" (שו"ע צח, א).

יש נוהגים לפסוע שלוש פסיעות לפני, כמי שנכנס לפני המלך (ספר הפרדס; קש"ג יב, טו בשם הרוקח).

עומד ומתפלל בלחש מכאן ועד 'בְּלִבְבְּ שְׁלֹם' בעמ' 138.

שוחרן בברכת אבות תחילה וסוף (ברכות לד ע"א; שו"ע קיג, א).
כורע בתיבת 'פְּרוּך', וזוקף בשם (שו"ע קיג, ז).

תפילת העמידה היא בעולם האצילות

בחזרת הש"ץ אומר פסוק זה בלחש (ראה הלכה 177).

אֲדֹנָי, שְׁפָתַי תִּפְתָּח, וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתְךָ:

תהלים נא

אבות

יְפָרוּךְ אַתָּה יְהוָה^{יאהדנהי}, אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי
אֲבֹרָהִם, אֱלֹהֵי יִצְחָק, וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב (בחזרה עונים: עֲלֵיהֶם הַשְּׁלוֹם)
הָאֵל הַגָּדוֹל הַגְּבוּר וְהַנּוֹרָא, אֵל עֲלִיוֹן, גּוֹמֵל חֲסָדִים
טוֹבִים, קוֹנֵה הַפֶּל, וְזוֹכֵר חֲסֵדֵי אֲבוֹת, וּמִבִּיא גּוֹאֵל
לְבָנָי בְּנֵיהֶם לְמַעַן שְׂמוֹ בְּאַהֲבָה.

בעשרת ימי תשובה: זָכְרָנוּ לְחַיִּים, מֶלֶךְ חַפֵּץ בְּחַיִּים

כְּתַבְנוּ בְּסֵפֶר חַיִּים, לְמַעַן אֱלֹהִים חַיִּים.

אם שכח אינו חוזר.

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמַגֵּן.

יְפָרוּךְ אַתָּה יְהוָה^{יאהדנהי}, מֶגֶן אֲבֹרָהִם.

גבורות

אַתָּה גְּבוּר לְעוֹלָם, אֲדֹנָי
מְחִיָּה מִתִּים אַתָּה, רַב לְהוֹשִׁיעַ

אומרים 'מְשִׁיב הַרוּחַ' ממוסף של שמיני עצרת עד שחרית של יו"ט ראשון של פסח. וממוסף של יו"ט ראשון של פסח ועד שחרית של שמיני עצרת, אומרים 'מוֹרִיד הַטֶּל'. ראה הלכה 155-156.

בחורף: **מְשִׁיב הַרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם** / בקיץ: **מוֹרִיד הַטֶּל**
בחורה עונים: **לְבָרְכָה**

מְכַלְכַּל חַיִּים בְּחֶסֶד
מְחִיָּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים
סוֹמֵךְ נוֹפְלִים, וְרוֹפֵא חוֹלִים, וּמְתִיר אֲסוּרִים
וּמְקִיִּים אֲמוֹנָתוֹ לִישְׁנֵי עָפָר.
מִי כְמוֹךָ, בַּעַל גְּבוּרוֹת, וּמִי דוֹמֶה לָךְ
מֶלֶךְ יַמִּית וּמְחִיָּה וּמְצַמִּיחַ יְשׁוּעָה בחורה עונים: **בְּקָרוֹב.**

בעשרת ימי תשובה: **מִי כְמוֹךָ אֵב הַרְחֵמֵן**
זוֹכֵר יְצוּרָיו בְּרַחֲמִים לְחַיִּים.
אם שכח אינו חוזר.

וְנֶאֱמַן אֶתְּהָ לְהַחְיֹת מֵתִים.
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה יְיָ אֱלֹהֵינוּ, מְחִיָּה הַמֵּתִים.

בתפילת לחש ממשיך 'אתה קדוש' בעמ' 121.

✪ אם למסרת ✪

והציבור אומרים: "ימלך ה' לעולם" וכו'. מנהג זה מביאו הרב 'כתר שם טוב' בשם הט"ז והמג"א, והם הביאוהו בשם האר"י הקדוש בשער הכוונות שצריך לומר "נקדישך" יחד עם הש"ץ. וכן כתב הרב 'בני יהודה' תשובה קג.

קדושה – מנהגנו שכל הקהל משתתפים עם הש"ץ בקריאה עד "מלא כל-הארץ כבודו", והש"ץ אומר: "לעמתם משבחים ואומרים". והציבור עונים: "ברוך כבוד-ה' ממקומו" עד "ובדברי קדשך כתוב לאמר". הש"ץ אומר בקול: "ובדברי קדשך כתוב לאמר",

קדושה

את ברכת קדושת השם בחזרת הש"ץ פותחים בקדושה (סדר התפילה להרמב"ם), ראה הלכה 178-180.

במקומות המסומנים ב*, המתפלל מתרומם על קצות אצבעותיו (טוב"י, קכה ושע"י"כ בשם מדרש תנחומא; ברכ"י בשם הרדב"ז).

**יְנַקְדִישְׁךָ וְנַעֲרִיצְךָ בְּנֵעַם שִׁיחַ סוּד שְׂרִפֵי קִדְשׁ, הַמְשִׁלְשִׁים לְךָ
קִדְשָׁה, וְכֵן כְּתוּב עַל יַד נְבִיאָךְ: וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר**

ישעיהו

קהל ושליח הציבור:

**יְקָדוֹשׁ, יְקָדוֹשׁ, יְקָדוֹשׁ, יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יֵאָדְוֵנוּ יְצַבְאוֹת
מְלֵא כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:**

לְעִמְתָּם מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים

קהל ושליח הציבור:

יְבָרוּךְ כְּבוֹד־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יֵאָדְוֵנוּ מִמְּקוֹמוֹ:

יחזקאל ג

וּבְדַבְרֵי קִדְשְׁךָ כְּתוּב לְאֹמֹר

קהל ושליח הציבור:

יִמְלֹךְ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יֵאָדְוֵנוּ לְעוֹלָם, אֱלֹהֶיךָ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר, הַלְלוּיָהּ:

תהלים קמו

אם למסרת

עיניים' להרב מאיר טולדאנו שבתוך ספר 'פי חכמים'. וראה הלכה 181.
גורסים "וכן כתוב על יד נביאך" כך הגרסה בספרים העתיקים וכן גרס בספר 'חסד לאברהם' אנקאווא. כמו כן גורסים "ובדברי קדשך" הכ"ף סופית בקמץ. ועל שינוי הגרסאות כתב רבינו החיד"א (יוסף אומץ ז'): "מכל מקום נדון שלנו שרוצים לשנות התיבות התדיריות והמורגלות בפי כל המון ישראל... הא ודאי אינהו הוא דקטעו... ומזלזלים לאלפי רבבות ישראל, ויש לבטל דעתם ולכופם לכבוד ה' ולתורתו".

אמנם ראיתי לרבינו החיד"א בקשר גודל סי' ח"י שכתב בשם האר"י שרק את שתי התיבות "נקדישך ונעריצך" יאמרו בקול רם. אבל אחר כך ראיתי לרבינו הגר"ש משאש זצ"ל בהקדמתו לסיפור 'עוד אבינו חי' שכתב: "וזה פלא שלא ראיתי זה בשום עיר ובשום מקום לא ספרדים ולא אשכנזים שעושים כן, אלא כל הקהל אומרים בקול רם "נקדישך" עם הש"ץ. ואף שהוא היפך מרן, כך נהגו". וכן כתב בעל 'ברית כהונה' (או"ח מערכת נ אות כו) שכן המנהג לומר עם הש"ץ כל סדר הקדושה מילה במילה (ראה גם בזה באריכות בספר 'עטרת שלמה' יחש"ל ובספר 'מאיר

קדושת השם

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ
 וְקָדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהִלְלוּךָ סֵלָה
 (כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אַתָּה).
 בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יֵהוָה, הָאֵל הַקָּדוֹשׁ.

/ בעשרת ימי תשובה: הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ./

אם שכח חזור לראש התפילה,

ובחזרה שלח הציבור חזור לראש הברכה. ראה הלכה 563.

דעת

אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת וּמְלִמֵּד לְאֲנוֹשׁ בִּינָה.
 וְחֲנִנֵנוּ מֵאַתָּךְ חֲכָמָה בִּינָה וְדַעַת.
 בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יֵהוָה, חוֹנֵן הַדַּעַת.

אם למסות ❧

שהייתה שגורה גם בפי רבינו הגדול מהר"ש משאש זצוק"ל כפי שנמצא בסידור 'זורח השמש'. ראה הלכה 161, ג.

כאן המקום להזכיר גם את הנוסחאות השונות בשאר ברכות שמונה עשרה (ראה הערה 149, יג):

ב"תקע בשופר", גורסים: "וקבצנו מהרה יחד".

ב"השיבה שופטינו", גורסים: "ברחמים בצדק ובמשפט".

ב"על הצדיקים", גורסים: "ועל זקניהם ועל פליטת...".

ב"את צמח", גורסים: "כי לישועתך קוינו" בלי "וציפינו".

ב"שמע קולנו", גורסים: "חוס ורחם עלינו".

חֲכָמָה בִּינָה וְדַעַת – הנוסח המקורי המובא ברוב הספרים העתיקים שבהם התפללו אבותינו הוא: "דעה בינה וְהַשְׁכֵּל" וזה מתאים ללשון שאנו אומרים ב"אתה חוננתנו" – "מדע והשכל", וגם בברכת "אהבת עולם" אומרים: "ותן בלבנו בינה להבין ולהשכיל". וכן ב"אל אדון על כל המעשים" אומרים: "טובים מאורות שבראם אלהינו יצורם בדעת בבינה ובהשכל". אולם בסידור 'חסד לאברהם' אנקווא משנת תר"ם שהובא לידי, מצאתי שגרס "חכמה בינה ודעת". ועל כן גרסה זו הייתה שגורה בפייה של רוב תלמידי החכמים. וראיתי למהר"ר דוד עובדיה זצוק"ל שכתב שזו גם הנוסחה שהייתה שגורה בפי חכמי עיר, וזו גם הנוסחה

תשובה

הְשִׁיבֵנו אָבִינוּ לְתוֹרַתְךָ
 וְקִרְבָּנוּ מִלְכָּנוּ לְעִבּוֹדֶתְךָ
 וְהִחְזִירֵנוּ בְּתִשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ.
 בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, הָרוּצֵה בְּתִשׁוּבָה.

סליחה

אין מנהגנו להכות כנגד הלב.

סְלַח לָנוּ אָבִינוּ בִּי חֲטָאוֹנוּ
 מִחַל לָנוּ מִלְכָּנוּ בִּי פִשְׁעֵנוּ
 בִּי יֵאל טוֹב וְסַלַּח אֶתָּה.
 בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, חַנוּן הַמְרַבֵּה לְסַלַּח.

גאולה

רְאֵה נָא בְּעֵינֵינוּ, וְרִיבָה רִיבֵנוּ
 וּמַהֲרֵ לְגַאֲלָנוּ גְּאֻלָּה שְׁלֵמָה לְמַעַן שְׂמֹךְ
 בִּי יֵאל גְּוֵאֵל חֲזֹק אֶתָּה.
 בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, גְּוֵאֵל יִשְׂרָאֵל.

בתענית ציבור שליח הציבור מוסיף (ראה הלכה 571):

עֲנֵנוּ אָבִינוּ עֲנֵנוּ בְּיוֹם צוּם הַתַּעֲנִית הַזֶּה, בִּי בְּצָרָה גְּדוֹלָה אֲנַחְנוּ.
 אַל תִּפֶּן לְרַשְׁעֵנוּ, וְאַל תִּתְעַלֵּם מִלְכָּנוּ מִבְּקִשְׁתָּנוּ. הִיּה נָא קְרוֹב
 לְשׁוֹעֲתָנוּ. טָרִם נִקְרָא אֵלֶיךָ אַתָּה תַעֲנֶה, נִדְבֵר וְאַתָּה תִשְׁמַע, כְּדָבָר
 שְׂנֵאמַר: וְהִיּה טָרִם יִקְרָאוּ וְאֲנִי אֶעֱנֶה, עוֹד הִם מְדַבְּרִים וְאֲנִי אֲשַׁמַּע:
 בִּי אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יִפְדֶּה וּמַצִּיל וְעוֹנֶה וּמְרַחֵם בְּכָל עֵת צָרָה
 וְצוּקָה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, הָעוֹנֶה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּעֵת צָרָה.

רפואה

רְפָאנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יִאֲהוּנוּ וְנִרְפָא
הוֹשִׁיעֵנוּ וְנוֹשְׁעָה, כִּי תִהְלֹתֵנוּ אִתָּה
וְהֵעֵלָה אֲרוּכָה וּמִרְפָּא לְכָל תַּחֲלוּאֵינוּ
וּלְכָל מַכְאוּבֵינוּ וּלְכָל מַכּוֹתֵינוּ

המתפלל על חולה, מוסיף כאן:

יְהִי רְצוֹן מִלְפָּנֶיךָ, יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יִאֲהוּנוּ אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁתִּשְׁלַח
מַהֲרָה רְפוּאָה שְׁלֵמָה מִן הַשָּׁמַיִם, רְפוּאָת הַנֶּפֶשׁ וּרְפוּאָת הַגּוּף,
לְחוֹלָה/לְחוֹלָה פְּלוּנִי/ת פְּלוּנִי בֵּן/בַּת פְּלוּנִי בְּתוֹךְ שָׁאר חוֹלֵי יִשְׂרָאֵל

כִּי אֵל רוּפָא רַחֲמָן וְנֹאמָן אִתָּה.
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יִאֲהוּנוּ, רוּפָא חוֹלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל.

ברכת השנים

בקיצ מִפְסַח עַד לֵיל ז' בְּמִרְחָשׁוֹן אוֹמְרִים (ראו הלכה 159):

בְּרַכְנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יִאֲהוּנוּ אֱלֹהֵינוּ בְּכָל מַעֲשֵׂי יְדֵינוּ
וּבְרַךְ שְׁנַתֵּנוּ בְּטַלְלֵי רְצוֹן בְּרַכָּה וְנִדְבָה
וּתְהִי אַחֲרֵיתָה חַיִּים וְשָׁבַע וְשָׁלוֹם
כְּשָׁנִים הַטּוֹבוֹת לְבְרָכָה
כִּי אֵל טוֹב וּמְטִיב אֶתָּה וּמְבָרַךְ הַשָּׁנִים.
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יִאֲהוּנוּ, מְבָרַךְ הַשָּׁנִים.

בחורף מִלֵּיל ז' בְּמִרְחָשׁוֹן עַד עֶרֶב פֶּסַח אוֹמְרִים (ראו הלכה 158):

בְּרַךְ עָלֵינוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יִאֲהוּנוּ אֱלֹהֵינוּ אֶת הַשָּׁנָה הַזֹּאת
וְאֶת כָּל מֵינֵי תְבוּאָתָה לְטוֹבָה

וַיִּתֵּן טַל וּמָטָר לְבִרְכָה עַל כָּל פְּנֵי הָאָדָמָה
וַיְרִיחַ פְּנֵי תֵבֵל
וּשְׁבַע אֶת הָעוֹלָם כָּלוּ מְטוֹבֶיךָ
וּמִלֵּא יַדֵּינוּ מִבְּרִכּוֹתֶיךָ
וּמֵעֶשֶׂר מִתְּנוּת יַדֶּיךָ
שָׁמְרָה וְהִצִּילָה שָׁנָה זוֹ מִכָּל דְּבַר רָע
וּמִכָּל מִינֵי מִשְׁחִית, וּמִכָּל מִינֵי פְרָעָנוֹת
וַעֲשֵׂה לָּהּ תִּקְוָה טוֹבָה וְאַחֲרִית שְׁלוֹם
חוּס וְרַחֵם עָלֶיהָ וְעַל כָּל תְּבוֹאָתָהּ וּפְרוֹתֶיהָ
וּבְרִכָּהּ בְּגִשְׁמֵי רִצּוֹן בְּרִכָּה וּנְדָבָה
וְתֵהִי אַחֲרִיתָהּ חַיִּים וְשֶׁבַע וְשְׁלוֹם
בְּשָׁנִים הַטּוֹבוֹת לְבְרִכָּה
כִּי אֵל טוֹב וּמְטִיב אֶתָּה וּמְבִרֵךְ הַשָּׁנִים.
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, מְבִרֵךְ הַשָּׁנִים.

קיבוץ גלויות

תִּקַּע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחִירוֹתֵנוּ
וְשֵׂא נֶס לְקִבְּץ גְּלוּיֹתֵינוּ
וְקִבְּצֵנוּ מִהֲרָה יַחַד מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ לְאַרְצֵנוּ.
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
מְקַבֵּץ נִדְחֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל.

השבת המשפט

הַשִּׁיבָה שׁוֹפְטֵינוּ כְּבָרָא שׁוֹנָה וְיִוְעֲצֵנוּ כְּבַתְּחִלָּה

וְהִסֵּר מִמֶּנּוּ יָגוֹן וְאַנְחָה

וּמֶלֶךְ עָלֵינוּ מִהֲרָה אֲתָה יְהוָה אֲדֹנָי יֵהוּדָה לְבַדְךָ

בְּרַחֲמִים בְּצִדְקָה וּבְמִשְׁפָּט.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֲדֹנָי יֵהוּדָה

מֶלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט.

/ בעשרת ימי תשובה: הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט.

אם שכח ולא נזכר תוך כדי דיבור חזור ל'השיבה';

ואם עקר רגליו חזור לראש התפילה (שׁוֹרֵעַ תִּקְבֵּב, א).

ויש אומרים שאינו חזור (רמ"א קיח; בא"ח), וכך אנו נוהגים. ראה הלכה 564.

ברכת המינים

לְמִינִים וּלְמַלְשִׁינִים אֵל תְּהִי תִקְוָה

וְכָל הַיָּדִים פְּרָגַע יֵאבְדוּ

וְכָל אוֹיְבֶיךָ וְכָל שׁוֹנְאֶיךָ מִהֲרָה יִפְרְתוּ

✪ אם למסרת ✪

הגר"ש משאש זצ"ל והגאון בעל 'נהגו העם' (תפילת שחרית ומנחה, כא). מכיוון שבברכה זו חלו הרבה שינויים, הן בפתירתה, הן באמצעיתה והן בחתימתה (ראה הלכה 161, ז-י), כתבנו נוסח הברכה על סמך חכמינו המערביים. ומי לנו גדול ממרן החיד"א ע"ה בספרו ('קשר גודל' יז) שכתב: "קבלנו מצריך לחתום "שובר אויבים ומכניע מינים" שיהיה מעין פתיחה". עוד טעם שמעתי מפי קדוש

יָגוֹן וְאַנְחָה – כך מובא בכל הספרים העתיקים אשר בהם התפללו אבותינו בדורות קודמים, אך יש גורסים "צרה יגון ואנחה" כי בברכה זו יש כ"ו תיבות כמניין שם הוי"ה ב"ה.

לְמַלְשִׁינִים וּלְמִינִים – כך הנוסח השגור בפי זקני עדתנו, רובם חותמים "ומכניע זדים". אולם חכמי התורה המערביים פתחו ב"למינים" וסיימו "ומכניע מינים", שתהיה החתימה מעין הפתיחה, וכעדותו של מרן

וּמַלְכוּת הַרְשָׁעָה מְהֵרָה תִּעְקַר וְתִשְׁפָּר
 וְתִכְלֵם וְתִכְנִיעַם בְּמֵהָרָה בְּיַמֵּינוּ.
 בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יאהוונדי
 שׁוֹבֵר אוֹיְבִים וּמַכְנִיעַ מִיָּנִים (זוּדִים).

על הצדיקים

עַל הַצְּדִיקִים וְעַל הַחֲסִידִים
 וְעַל שְׂאֵרֵי עַמּוֹךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל וְעַל זַקְנֵיהֶם
 וְעַל פְּלִטַת בֵּית סוֹפְרֵיהֶם וְעַל גְּרֵי הַצֶּדֶק וְעַל לִבֵּינוּ
 יִהְיוּ נָא רַחֲמֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יאהוונדי אֶלֵּהֵינוּ
 וְתֵן שָׂכָר טוֹב לְכָל הַבוֹטְחִים בְּשִׁמְךָ בְּאֵמֶת
 וְשִׁים חֶלְקֵנוּ עִמָּהֶם
 וְלַעֲוֹלָם לֹא יִבּוֹשׂ כִּי בְּךָ בִּטְחָנוּ
 וְעַל חֶסֶדְךָ הַגָּדוֹל בְּאֵמֶת נִשְׁעָנֵנוּ.
 בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יאהוונדי מְשַׁעֵן וּמַבְטָח לַצְּדִיקִים.

❧ אם למסרת ❧

רבינו החיד"א ע"ה. ראה בזה הערת הרב
 'פני כסא' עמ' 477 בספר 'כסא מלכים' פ"ג
 המצוורף לקהילת צפרו ה, על הקשר ההיסטורי
 בין המלך זידאן שמלך במרוקו לבין "וכל
 הזוידים" שבברכה זו.

חכם אביטבול זצוק"ל – אחרי שבאמצע
 הברכה אמרנו "וכל הזוידים כרגע יאבדו" לא
 שייך לסיים הברכה רק ב"מכניע זוידים" (בעניין
 ריבוי הנוסחאות ראה בספר 'פקודת אלעזר',
 וראה גם בהרחבה בספר 'דברי שלום ואמת'
 עמ' 51. על כן הבאתי את כל הנוסח על פי

בניין ירושלים

תִּשְׁכַּח בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם עֵינֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ
 וְכִסֵּא דָּוִד עֲבַדְךָ מִהֲרָה בְּתוֹכָהּ תִּכְיֶינָה
 וּבְנִיה אֹתָהּ בְּנֵן עוֹלָם בְּמִהֲרָה בְיַמֵּינוּ.
 בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יֵאָדְוֵנוּ, בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם.

מלכות בית דוד

אֶת צֶמַח דָּוִד עֲבַדְךָ מִהֲרָה תִצְמַיֵחַ
 וְקִרְנוֹ תָרוּם בְּיִשְׁוּעַתְךָ בְּחֻזְרָה עֲוִינִים: כִּי לִישׁוּעַתְךָ קִוִּינוּ כָּל הַיּוֹם
 כִּי לִישׁוּעַתְךָ קִוִּינוּ כָּל הַיּוֹם.
 בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יֵאָדְוֵנוּ, מִצְמִיחַ קֶרֶן יִשׁוּעָה.

שומע תפילה

שְׁמַע קוֹלֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יֵאָדְוֵנוּ אֱלֹהֵינוּ
 אָב הַרְחֵמֵן חוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ
 וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת תְּפִלָּתֵנוּ
 כִּי אֵל שׁוֹמֵעַ תְּפִלוֹת וְתַחֲנוּנִים אַתָּה*

* יש הנהגים להתוודות כאן ולבקש על הפרנסה (בעמוד הבא).

✪ אם למסרת ✪

תִּשְׁכַּח בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם – אין מנהגנו לענות
 'תצמיח', אבל ברבאט וגלילותיה נהגו לענות.
 בחזרת הש"ץ "תכין". כמו כן בברכת "את

וּמִלְפָּנֶיךָ מִלְּפָנֵינוּ רִיקָם אֶל תְּשִׁיבֵנו
 חַנּוּנוֹ וְעַנּוּנוֹ וְשִׁמְעֵ תְּפִלָּתֵנוּ**
 כִּי אֶתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל פֶּה.
 בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה.

** בתענית ציבור היחיד אומר כאן 'עננו' (אם שכח ואמר 'ברוך אתה ה' / אינו חוזר). ראה הלכה 571.

עַנּוּנוֹ אֲבִינוּ עַנּוּנוֹ בְּיוֹם צוּם הַתְּעֵנִית הַזֶּה, כִּי בַצָּרָה גְדוֹלָה
 אֲנַחְנוּ. אֶל תִּפְּן לְרַשְׁעֵנוּ, וְאֶל תִּתְּעַלֵּם מִלְּפָנֵינוּ מִבְּקִשְׁתָּנוּ.
 הִיָּה נָא קְרוֹב לְשׁוֹעֲתָנוּ, טָרֵם נִקְרָא אֵלֶיךָ אֶתָּה תַעֲנֶה,
 נִדְבָר וְאַתָּה תִשְׁמַע, כְּדָבָר שְׁנֵאמַר: וְהִיָּה טָרֵם יִקְרָאוּ וְאֲנִי
 אֶעֱנֶה, עוֹד הֵם מְדַבְּרִים וְאֲנִי אֶשְׁמַע: כִּי אַתָּה יְהוָה
 יְהוָה וּמִצִּיל וְעוֹנֶה וּמְרַחֵם בְּכָל יַעַת צָרָה וְצוּקָה.
 כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל פֶּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ,
 שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה.

ישעיה סה

וממשיך 'רצה' בעמוד הבא.

בימים שבהם אומרים תחנון, יש אומרים נוסח זה של וידוי ובקשה שכתב החיד"א
 ('מורה באצבע' ג קכו):

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לְפָנֶיךָ בְּבִשְׁת פָּנִים, בְּחִרְפָּה וּבְלִימָה,
 שְׁחַטָּאנוּ עוֹיְנוּ וּפְשַׁעֵנוּ לְפָנֶיךָ, וְעִבְרָנוּ עַל מִצְוֹת דְּאוּרִיתָא
 וְדַרְבְּנֵי, וְהָרַע בְּעֵינֶיךָ עֲשִׂינוּ. וְהָרִי אֲנַחְנוּ מִתְחַרְטִים חֲרֻטָּה
 גְּמוּרָה, וְאֲנַחְנוּ שְׂבִים בְּתִשׁוּבָה. וְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְהוָה
 אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתְּזַכֵּנוּ לְשׁוֹב בְּתִשׁוּבָה
 שְׁלֵמָה, וְתִמְחַל וְתִסְלַח וְתִכַּפֵּר לְכָל חַטָּאתֵינוּ, עוֹנוֹתֵינוּ

וּפְשַׁעֵינוּ, וּתְמִילָא כָּל הַשְּׁמוֹת שְׁפַגְמְנוּ בָהֶם, וְתוֹצִיא לְאוֹר
כָּל נִיצוּצוֹת הַקִּדְשָׁה אֲשֶׁר נִתְפָּזְרוּ עַל יְדֵינוּ, וַיָּשׁוּב הַכֹּל
לְאִיתָנוּ הָרֵאשׁוֹן. וְתוֹנְנוּ לְקִיָּם כָּל מִצְוֹתֶיךָ וְלַעֲסֹק בַּתּוֹרָה
לְשִׁמָּה, וְתַצִּילֵנוּ מִיֵּצֵר הָרָע, וְתִפְרָנְסֵנוּ פְּרִנְסָה טוֹבָה בְּהִתֵּר
וְנַחַת וְרוּחַ לְעִבּוּדְתֶךָ, בְּזִכּוֹת שְׂמֶיךָ הַגְּדוֹל הַמְּמַנֶּה עַל
הַפְּרָנְסָה.

בימים שאין אומרים בהם תחנון, יש אומרים נוסח זה (מורה באצבע' ב, כח):
יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ,
שֶׁתְּזַכְּנוּ לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה לְשִׁמָּה וּבְמִצְוֹת וּבְגִמְלוֹת חֲסִדִים,
וְיִהְיוּ כָּל מַעֲשֵׂינוּ לְשֵׁם שְׁמִיָּם, וְתוֹנְנוּ לְהַשְׁלִים תְּקוּן נֶרֶץ
בְּגִלְגּוֹל זֶה, וְתִפְרָנְסֵנוּ פְּרִנְסָה טוֹבָה בְּהִתֵּר וְנַחַת וְרוּחַ
לְעִבּוּדְתֶךָ, בְּזִכּוֹת שְׂמֶיךָ הַגְּדוֹל הַמְּמַנֶּה עַל הַפְּרָנְסָה.
וממשיך זימלפניך מלפני (בעמוד הקודם).

עבודה

רְצֵה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל
וְלִתְפִלַּתְּם שְׂעֵה
וְהָשִׁב הָעִבּוּדָה לְדַבִּיר בֵּיתְךָ

✪ אם למסרת ✪

ב"על הנסים" לחנוכה גורסים "בימי מתתיהו",
וכן גורסים: "וקבעו שמונה ימים אלו בהלל
גמור".
ב"שים שלום", גורסים: "ברכה שלמה ברב עז
ושלום".

ב"רצה" הציבור עונים בחזרת הש"ץ: "כמאז".
הרמב"ם הביא גרסה זו בסדר התפילה שלו,
ואחינו התימנים אומרים אותה בתוך התפילה,
וכך מופיע ב'תכלאל'.
ב"יעלה ויבא", גורסים: "יגיע יראה ישמע
יפקד...", "לחן ולחסד ולרחמים" ותו לא.

וְאֲשֵׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפַלְתֶּם
מִהֵרָה בְּאַהֲבָה תִקְבַּל בְּרִצּוֹן
וּתְהִי לְרִצּוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ.

במראכש נהגו לענות בחזרה: בן יהירצון

בראש חודש ובחול המועד מוסיפים:

אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יַעֲלֶה וַיְבֹא, יִגִּיעַ, יִרְאֶה
וַיִּרְצֶה, יִשְׁמַע יִפְקֹד וַיִּזְכֹּר זְכוּרָנוּ וּזְכוּרֵי אֲבוֹתֵינוּ, זְכוּרֵי
יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ, וּזְכוּרֵי מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדְּךָ, וּזְכוּרֵי כָּל
עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, לְפָנֶיךָ, לְפִלְטָה לְטוֹבָה, לְחַן וּלְחַסֵּד
וּלְרַחֲמִים בְּיוֹם

בראש חודש: ראש התחדש הזה.

בפסח: חג המצות הזה, ביום מקרא קדש הזה.

בסוכות: חג הסוכות הזה, ביום מקרא קדש הזה.

לְרַחֵם בּוֹ עָלֵינוּ וְלְהוֹשִׁיעֵנוּ. זְכָרְנוּ יְהוָה^{יאהוהוה} אֱלֹהֵינוּ
בוֹ לְטוֹבָה, וּפְקֻדָּנוּ בוֹ לְבִרְכָה, וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים טוֹבִים
בְּדַבַּר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים. חוּס וְחַנּוּן וְחַמֵּל וְרַחֵם עָלֵינוּ
וְהוֹשִׁיעֵנוּ, כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ, כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אַתָּה.

אם שכח חזור. ראה הלכה 388.

וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים

תַּחֲפֹץ בָּנוּ וּתְרַצֵּנוּ

וּתְחַזְּקֵנוּ עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים ^{בחזרה עונים: כמאז.}

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה^{יאהוהוה}, הַמַּחְזִיר שְׂכִינְתוֹ לְצִיּוֹן.

הודאה

שוחזר בברכת ההודאה תחילה וסוף (ברכות לד ע"א) ואינו זוקף עד אמירת השם (רמב"ם).

כשהשיץ אומר מודים, הקהל
אומר בלחש מודים דרבנן (סוטה
מ ע"א). יש מוקני הדור שנהגו
לשחות מתחילה ועד סוף.

מודים אֲנַחְנוּ לְךָ
שֶׁאַתָּה הוּא יְהוָה
יֵאֱהוֹנֵהוּ אֱלֹהֵינוּ וְאַלֵּהֵינוּ
אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָל בָּשָׂר
יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית.
בְּרוּכוֹת וְהוֹדָאוֹת
לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ
עַל שֶׁחֵחִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ.
בֵּן תַּחֲנִינוּ וְתַחֲנֵנוּ
וְתִאֶסְףְּ גְּלוּתֵינוּ
לְחֻצְרוֹת קִדְשֶׁךָ
לְשִׁמּוֹר חֻקֶיךָ
וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ
וְלַעֲבֹדְךָ בְּלִבְבֵּנוּ שְׁלֵם
עַל שָׂאֵנוּ מוֹדִים לְךָ
בְּרוּךְ אַל הַהוֹדָאוֹת.

יְמוּדִים אֲנַחְנוּ לְךָ
שֶׁאַתָּה הוּא יְהוָה
יֵאֱהוֹנֵהוּ אֱלֹהֵינוּ
וְאַלֵּהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ
לְעוֹלָם וָעֶד.
צוּרֵנוּ, צוּר חַיֵּינוּ וּמִגֵּן יִשְׁעֵנוּ
אֵתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר
נוֹדָה לְךָ וְנִסְפָּר תְּהִלַּתְךָ
עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדְךָ
וְעַל נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לְךָ
וְעַל נַפְשֶׁךָ שֶׁבְּכָל יוֹם עֲמָנוּ
וְעַל נַפְלְאוֹתֶיךָ
וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל יֵת
עָרַב וּבִקֵּר וְצָהָרִים.
הַטּוֹב, בִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ
הַמְּרַחֵם, בִּי לֹא תָמוּ חַסְדֶיךָ
בִּי מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לְךָ.

בחנוכה:

עַל הַנְּסִים וְעַל הַפְּרָקָן וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל
הַנְּפִלְאוֹת וְעַל הַנְּחֻמוֹת שֶׁעָשִׂיתָ לְאַבוֹתֵינוּ בְּיָמֵינוּ הֵם
בְּזִמְנֵנוּ הַזֶּה.

בַּיָּמִי מִתְּתִיחַ בֶּן יוֹחָנָן כִּהֵן גָּדוֹל חֲשֵׁמוֹנָאִי וּבָנָיו, כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת יוֹן הַרְשָׁעָה עַל עַמְךָ יִשְׂרָאֵל לְשִׁכְחֶם מִתּוֹרָתְךָ וּלְהַעֲבִירָם מִחֻקֵּי רְצוֹנְךָ, וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בַּעֲת צָרָתָם, רַבַּת אֶת רִיבָם, דָּנַת אֶת דֵּינָם, נִקְמַתְתָּ אֶת נִקְמַתָם, מִסָּרַת גְּבוּרִים בְּיַד חַלְשִׁים, וְרַבִּים בְּיַד מְעַטִּים, וְרַשְׁעִים בְּיַד צְדִיקִים, וְטַמְאִים בְּיַד טְהוּרִים, וְזוּדִים בְּיַד עוֹסְקֵי תּוֹרָתְךָ. לָךְ עָשִׂיתָ שֵׁם גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָמְךָ, וְלַעֲמֶךָ יִשְׂרָאֵל עָשִׂיתָ תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה וּפְרָקוֹן כְּהַיּוֹם הַזֶּה. וְאַחַר כֵּן בָּאוּ בָנֶיךָ לְדַבֵּר בִּיתְךָ, וּפְנּוּ אֶת הַיְכָלְךָ, וְטִהְרוּ אֶת מִקְדָּשְׁךָ, וְהִדְלִיקוּ נֵרוֹת בַּחֲצֵרוֹת קִדְשֶׁךָ, וְקִבְּעוּ שְׁמוֹנֵה יָמִים אֱלֹהִים, בְּהִלָּל גְּמוּר וּבַהוֹדָאָה, וְעָשִׂיתָ עִמָּהֶם נְסִים וְנִפְלְאוֹת, וְנוֹדַה לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל, סְלָה.

וממשיך יַעַל כָּלֶם:

בפורים:

עַל הַנְּסִים וְעַל הַפְּרָקוֹן וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַנִּפְלְאוֹת וְעַל הַנְּחֻמוֹת שֶׁעָשִׂיתָ לְאַבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָאֵלֶּם בְּזִמְנֵי הַזֶּה.

בַּיָּמִי מְרַדְכֵי וְאַסְתֵּר בְּשׁוֹשַׁן הַבִּירָה, כְּשֶׁעָמַד עֲלֵיהֶם הַמֶּלֶךְ הַרְשָׁעִי, בִּקֵּשׁ לְהַשְׁמִיד לְהַרְגוֹ וּלְאַבֵּד אֶת-כָּל-הַיְהוּדִים מִנְּעַר וְעַד-זְקוֹן טַף וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד, בְּשִׁלּוּשֵׁי עֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ שְׁנַיִם-עָשָׂר, הוּא-חֹדֶשׁ אָדָר, וּשְׁלָלֶם לְבוֹז: וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים הִפְרַת אֶת עֲצָתוֹ, וְקִלְקַלְתָּ אֶת מַחֲשַׁבְתּוֹ, וְהַשְׁבֹּתָ לוֹ גְּמוּלוֹ בְּרִאשׁוֹ, וְתָלוּ אוֹתוֹ וְאֶת בָּנָיו עַל הָעֵץ, וְעָשִׂיתָ עִמָּהֶם נְסִים וְנִפְלְאוֹת, וְנוֹדַה לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל, סְלָה.

וממשיך יַעַל כָּלֶם:

אסתר ג

וְעַל פֶּלֶם

יְתַבְרַךְ וַיְתַרְוֶם וַיְתַנְשֵׂא תַמְיֵד שְׂמֵךְ מַלְכָּנוּ לְעוֹלָם וְעַד
וְכָל הַחַיִּים יוֹדִיךָ סֶלָה

בחזרה עונים: בְּרוּךְ חַי הָעוֹלָמִים.

בעשרת ימי תשובה: וכתב לחיים טובים כל בני בְּרִיתְךָ.

וַיְהִלְלוּ וַיְבָרְכוּ אֶת שְׂמֵךְ הַגָּדוֹל בְּאַמֶּת לְעוֹלָם כִּי טוֹב
הָאֵל יְשׁוּעָתָנוּ וְעֲזָרְתָנוּ סֶלָה, הָאֵל הַטּוֹב.
יְבָרֵךְ אֶתְּהָ יְהוָה ^{יאהודתי} הַטּוֹב שְׂמֵךְ וְלֵךְ נֶאֱמָה לְהוֹדוֹת.

לא אמר 'על הנפסים' או 'כתב לחיים'
ונזכר לאחר שאמר 'ברוך אתה ה', אינו חוזר.

אם למסרת

"בְּרַכְךָ" אם נניע את הכ"ף הראשונה, אז מלבד ההטעמה שיש בקמץ שבב"ת והמסומנת בגעיא, נצטרך בהכרח להטעים גם את הסגול שבר"ש כדי שנוכל להניע את השווא שבכ"ף הבאה אחריה. ולא ראינו ששלוש הברות צמודות תהינה מוטעמות! מה גם שבכל מקום במילה זו אין געיא מתחת לרי"ש.

ומה שמצאנו במילת "יְבָרְכְךָ" (שמות טו, ב) שיש בה שלוש הברות צמודות מוטעמות, הוא משום ששם אחרי כל הטעמה מופיעה גם הברה שצריך להניעה. ועוד, אילו רצה המקרא שננהג כאן לפי כלל הדומות, הרי היה מטעים את הרי"ש שב"בְּרַכְךָ" בגעיא כפי שמצינו בתיבות "הִלְלוּ" "הִנְגִי" וכדומה.

ועל כן יפה נהגנו מקדמת דנא לקרוא יְבָרְכְךָ, דהיינו מניעים את הרי"ש והכ"ף בהברה אחת, בהפסק נשימה קצרה לפני הכ"ף הסופית. וכן נהגו גם זקני תימן שהיו משננים את התנ"ך על פה, ומסורת אבותם בידם מדורי דורות, "ישמע חכם ויוסף לקח".

מנהגנו שכשיש שני כוהנים ויותר הם מתחילים מעצמם לומר "בְּרַכְךָ", כדעת מרן השו"ע (קכח, יג) שכתב: "מתחילין הכהנים לומר 'ברכך'". וכתב כה"ח: "כן כתב מרן בבית יוסף בשם הרמב"ם ז"ל פי"ד מהלכות תפילה. וכתב שכן נוהגים בכל מלכות ארץ ישראל ומצרים שהכהנים מתחילין מעצמם לומר 'ברכך' בלי שום הקראה, ומתיבה שניה ואילך מקרא אותם החזן מלה במלה. וכתב הטעם, משום דכיון שאין מקרין הכהנים אלא כדי שלא יטעו, בתיבה ראשונה דליכא למיחש לטעות – למה יקרו אותה". ראה הלכה 191.

יְבָרְכְךָ – יְבָרְכְךָ מנהגנו להניע הרי"ש עם הכ"ף בהברה אחת (והשווא שבכ"ף נח). הן אמת שלפי משפט שתי אותיות הדומות היה מקום להניע את השווא אע"פ ששווא הבא אחרי תנועה קטנה דינו להיות נח (מחשש לבליעת האות הראשונה מטעמים אותה על ידי שנותרים בה געיא, ובוה מניעין את השווא, ואפילו במקום שאין מעמיד, אולם כאן במילת

ברכת כוהנים:

הכוהנים אומרים בלחש (סוטה לט ע"א):

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂתַהֲיֶה בְּרַכָּה זוֹ שֶׁצִּוִּיתָנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּרַכָּה שְׁלֵמָה וְלֹא יִהְיֶה בָּהּ מִכְשָׁל וְעוֹן מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם.

אם יש יותר מכוהן אחד, שליח הציבור קורא:

כֹּהֲנִים

(עונים: עם קדוּשֵׁיךָ, כָּאָמֹר)

הכוהנים מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּקִדְּשָׁתוֹ שֶׁל אֱהֲרֹן, וְצִוָּנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה.

אם יש כהן אחד פותח שליח הציבור ומקריא 'יברכך', אך אם יש כמה כוהנים פותחים הם בתניבת 'יברכך' ושליח הציבור ממשיך ומקריא להם מילה במילה:

יְבָרְכֶךָ יְהוָה יאהדונוי **וַיִּשְׁמְרֶךָ:** קהל: אָמֵן

במדבר ו

יְאֵר יְהוָה יאהדונוי **פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַנְךָ:** קהל: אָמֵן

יִשָּׂא יְהוָה יאהדונוי **פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שְׁלוֹם:** קהל: אָמֵן

שליח הציבור ממשיך 'שים שלום' בעמוד הבא.

הכוהנים אומרים בלחש (סוטה, שם):

רְבוֹן הָעוֹלָמִים, עֲשֵׂנוּ מַה שֶׁצִּוִּיתָנוּ, אֶף אַתָּה עֲשֵׂה מַה שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ, הַשְׁקִיפָה מִמַּעַן קִדְּשָׁךְ מִן־הַשָּׁמַיִם וּבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל:

דברים כו

הרואה חלום ונפשו עגומה, אומר בשעת נשיאת כפיים את הבקשה 'יבוננו של עולם' בעמוד הבא.

אם אין כוהנים העולים לדוכן, הקהל אומרים עם שליח הציבור:

אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, בְּרַכְנוּ בְּבִרְכַּת הַמְּשַׁלֵּשֵׁת בַּתּוֹרָה, הַכְּתוּבָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה עֲבֹדְךָ, הָאָמֹרָה מִפִּי אֱהֲרֹן וּבְנָיו הַכֹּהֲנִים עִם קְדוּשֵׁיךָ, כָּאָמֹר

ש"ץ: **יְבָרְכֶךָ יְהוָה** יאהדונוי **וַיִּשְׁמְרֶךָ:** קהל: בֵּן יְהִי רְצוֹן

במדבר ו

ש"ץ: **יְאֵר יְהוָה** יאהדונוי **פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַנְךָ:** קהל: בֵּן יְהִי רְצוֹן

ש"ץ: **יִשָּׂא יְהוָה** יאהדונוי **פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שְׁלוֹם:** קהל: בֵּן יְהִי רְצוֹן

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמֵי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאָנִי אֲבָרְכֶם:

הטבת חלום

מי שחלם חלום והוא מוטרד ממנו אומר תחינה זו בשעת נשיאת כפיים ומסיים אותה בזמן שהציבור עונים אמן על ברכת כוהנים (ברכות נה ע"ב ומהרש"א שם).

רבונו של עולם, אני שלך וחלומותי שלך. חלום חלמתי ואיני יודע מה הוא. יהי רצון מלפניך, יהוה ^{יהוה} אלהי ואלהי אבותי, שיהיו כל חלומותי עלי ועל כל ישראל לטובה, בין שחלמתי על עצמי, ובין שחלמתי על אחרים, ובין שחלמו אחרים עלי. אם טובים הם, חזקם ואמצם, ויתקימו בי ובהם, בחלומותיו של יוסף הצדיק. ואם צריכים רפואה, רפאם כחזקיהו מלך יהודה מחליו, וכמרים הנביאה מצרעתה, וכנעמן מצרעתו, וכמי מרה על ידי משה רבנו, וכמי יריחו על ידי אלישע. ובשם שהפכת את קללת בלעם הרשע מקללה לברכה, בן תהפך כל חלומותי עלי ועל כל ישראל לטובה, ותשמרני ותחנני ותרצני. אמן.

שלוש

שֵׁים שְׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה

חַיִּים חַן וְחֶסֶד, צְדָקָה וְרַחֲמִים

עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ.

וּבְרַכְנוּ אֲבֵינוּ בְּלִנּוּ בְּאֶחָד בְּאוֹר פְּנִיךָ

כִּי בְּאוֹר פְּנִיךָ נִתְּתָ לָנוּ יְהוָה ^{יהוה} אֱלֹהֵינוּ

תּוֹרָה וְחַיִּים, אֲהַבָּה וְחֶסֶד

צְדָקָה וְרַחֲמִים, בְּרָכָה וְשָׁלוֹם.

וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרְכֵנוּ וּלְבָרֵךְ אֶת כָּל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל

בְּרָכָה שְׁלֵמָה בְּרַב עֵז וְשָׁלוֹם.

בְּעֶשְׂרֵת יְמֵי תְּשׁוּבָה: וּבִסְפָר חַיִּים, בְּרֻכָּה וְשָׁלוֹם, וּפְרִנְסָה טוֹבָה
 וַיְשׁוּעָה וְנַחֲמָה, וְגִזְרוֹת טוֹבוֹת נֹזְכֵר וְנִכְתָּב לְפָנֶיךָ
 אֲנַחְנוּ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, לְחַיִּים טוֹבִים וְלִשְׁלוֹם.

אם שכח אינו חוזר.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה יְיָ אֱלֹהֵינוּ
 הַמְּבַרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּשָׁלוֹם. אָמֵן.

בחזרת הש"ץ אומר יהיו לרצון בלחש, וזהו סיום החזרה,
 ובתפילת לחש היחיד ממשיך בתחינות שלמטה.

יְהִיו לְרִצּוֹן אֱמֶרֶי פִי וְהַגִּיזוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ תהלים ט
 יְהוָה יְיָ אֱלֹהֵינוּ יֵאָדוּנוּ: צוּרֵי וְגֵאֲלֵי:

יש אומרים כאן את מזמור קכא (שלמי ציבור) בשם הרמ"ע מפאנו, וראה הלכה 166:

שִׁיר לְמַעֲלוֹת, אִשָּׁא עֵינַי אֶל־הַהָרִים, מֵאֵין יְבֵא עֲזוּרֵי: עֲזוּרֵי מֵעַם תהלים קכא
 יְהוָה יְיָ אֱלֹהֵינוּ, עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: אֶל־יְתֵן לְמוֹט רִגְלֶךָ, אֶל־יִנּוּם
 שְׁמֹרֶךָ: הִנֵּה לֹא־יִנּוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: יְהוָה יְיָ אֱלֹהֵינוּ
 שְׁמֹרֶךָ, יְהוָה יְיָ אֱלֹהֵינוּ: צִלְךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: יוֹמֵם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־יִכְבֶּה,
 וַיְרַח בְּלִילָה: יְהוָה יְיָ אֱלֹהֵינוּ יֵאָדוּנוּ: יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל־רָע, יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשְׁךָ:
 יְהוָה יְיָ אֱלֹהֵינוּ יֵאָדוּנוּ: יִשְׁמַר־צִאתְךָ וּבֹאֶךָ, מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

אם למסורת

להוציא את מי שאינו בקי. וכן כתב רבי רפאל
 אבן צור משם מהר"ד יעב"ץ, ושכן היה נוהג
 מוהר"ר וידאל הצרפתי זלה"ה. וכן כתב
 מהר"ם אלבו בספרו 'היכל הקודש'.

חזרת הש"ץ – כתב בספר 'נהגו העם' (תפילת
 שחרית ומנחה, כד) שבעיר פאס נהגו ששליח
 הציבור אומר בחזרה "אלהי נצור" וגם פוסע
 שלוש פסיעות לאחוריו בסיום העמידה, כדי

ברכות יז

אֱלֹהֵי

נִצֹר לְשׁוֹנֵי מֶרַע וְשִׁפְתוֹתַי מִדְּבַר מְרָמָה
וְלִמְקַלְלֵי נַפְשֵׁי תַדָּם, וְנַפְשֵׁי כַּעֲפָר לְכָל תְּהִיָּה.
פֶּתַח לְבָי בְּתוֹרָתְךָ, וְאַחֲרֵי מִצְוֹתֶיךָ תִּרְדֹּף נַפְשֵׁי.
וְכָל הַקָּמִים עָלַי לְרָעָה

תהלים לה

מִהָרָה הַיָּר עֲצָתֶם וְקַלְקַל מַחֲשַׁבוֹתֶם.
יְהִיו כְּמִץ לְפָנֵי-רוּחַ וּמִלֶּאךְ יִהְיוּ אֲדָמָה יֵאָדְוֵנִי דוּחָה:

תהלים ס

עֲשֵׂה לִמְעַן שְׂמֶךְ, עֲשֵׂה לִמְעַן יִמְיֶנְךָ
עֲשֵׂה לִמְעַן תּוֹרָתְךָ, עֲשֵׂה לִמְעַן קֹדְשְׁתְּךָ.

תהלים יט

לִמְעַן יִחַלְצוּן יְדִידֶיךָ, הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וְעַנְנֵי:
יְהִיו לְרִצּוֹן אִמְרֵי-פִי וְהִגְיוֹן לְבָי לְפָנֶיךָ
יִהְיוּ אֲדָמָה יֵאָדְוֵנִי צוּרֵי וְגֵאֲלֵי:

יש המוסיפים תחינה זו אחרי כל תפילת עמידה:

ברכות טו:

יְהִי רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה יֵאָדְוֵנִי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתַּרְחֲמֵנוּ
וּתְחַיֵּנוּ חַיִּים אַרְבָּים, חַיִּים שֶׁל שְׁלוֹם, חַיִּים שֶׁל טוֹבָה, חַיִּים שֶׁל
בְּרָכָה, חַיִּים שֶׁל פְּרֻסָּה טוֹבָה, חַיִּים שֶׁל חֲלוּץ עֲצָמוֹת, חַיִּים שֵׁשׁ
בָּהֶם יֵרָאֵת חֲטָא, חַיִּים שְׂאִין בָּהֶם בּוֹשָׁה וּכְלָמָה, חַיִּים שֶׁל עֲשׂוֹר
וְכַבּוּד, חַיִּים שֶׁתְּהֵא בְּנוֹ אֶהְבֵּת תּוֹרָה וִירָאֵת שָׁמַיִם, חַיִּים שֶׁתְּמַלֵּא
כָּל מְשָׁאֲלוֹת לִבִּנוּ לְטוֹבָה לַעֲבוּדְךָ, אָמֵן כּוּן יְהִי רִצּוֹן.

כורע ופוסע שלוש פסיעות לאחור. שוחה לשמאל, לימין ולפנים (ראה הלכה 168):

עֲשֵׂה שְׁלוֹם / בעשרת ימי תשובה: הַשְּׁלוֹם / בְּמְרוֹמָיו

הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֵׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ

וְעַל כָּל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, וְאָמְרוּ אָמֵן.